

Systembolagets
bidrag till
alkoholforskning
2018

- abstracts från beviljade projekt

Förord – projektkatalog

Alkoholforskning – en grundbult för Systembolaget

Systembolaget avsätter 10 miljoner kronor för alkoholforskning i en årlig utlysning. Bedömning och beslut kring ansökningarna hanteras av Systembolagets Alkoholforskningsråd, som är oberoende av Systembolaget. Rådet består av både vetenskapliga ledamöter och samhällsrepresentanter, även forskare från andra nordiska länder är representerade. Vid beslutsmötet i december 2018 fördelades medel till 33 projekt.

Över tre miljoner dödsfall i världen årligen är alkoholrelaterade. Det visar statistik från Världshälsoorganisationen, WHO. Vi lever i den världsdel, Europa, där det konsumeras mest alkohol per capita. I Sverige har vi, jämfört med den del av världen vi lever i, en låg alkoholkonsumtion – på grund av att vi sedan länge har bestämt oss för att arbeta i samhället för att begränsa alkoholskadorna.

Trots att Sverige har kommit långt så är det många i vårt land som råkar ut för alkoholens baksidor – både bland de som dricker och de som drabbas i andra hand. Alkoholens andrahandskador drabbar alldeles för många – inte minst barn i familjer där alkoholen tar för stor plats. Det handlar också om alkoholrelaterat våld och trafikolyckor. Det behövs ständigt ny kunskap kring alkoholens skadeverkningar och hur samhället drabbas. Genom ny forskning föds ny kunskap – och forskningen är en grundbult för Systembolaget.

Därför är det extra angeläget för Systembolaget att bidra till alkoholforskning och kunskapsspridning. I vårt samhällsuppdrag framkommer tydligt att vi ska informera om alkoholens skadeverkningar. Det är därför av stor vikt att ständigt vara uppdaterade på nya forskningsrön.

Varje år delar Systembolaget ut 10 miljoner till alkoholforskningen. Fördelning av medlen sker av ett oberoende Alkoholforskningsråd i syfte att stärka alkoholforskningsfältet i Sverige. Samhällsvetenskaplig och folkhälsovetenskaplig alkoholforskning prioriteras, tillsammans med forskning som är av särskild betydelse för det förebyggande arbetet mot alkoholskador. Inom ramen för anslagen har vi också valt att öronmärka en miljon kronor för juniora forskare. För oss är det viktigt att möjliggöra för fler yngre forskare att fortsätta studera alkoholområdet.

I denna projektkatalog har vi samlat de projekt som Systembolagets Alkoholforskningsråd har beviljat medel för år 2018.

Jag hoppas att detta kan vara till nytta för dig – oavsett om du läser den av privat intresse eller i din yrkesmässiga roll.

Magdalena Gerger
VD Systembolaget

Innehåll

Fria forskningsmedel	7	Fria forskningsmedel	21			Fokusområde	49
Forskningsprojekt om vad som förebygger alkoholskador, missbruk och beroende samt ökar kunskapen om vård- och behandlingsmetoder.		Forskningsprojekt om vad som förebygger alkoholskador, missbruk och beroende samt ökar kunskapen om vård- och behandlingsmetoder		Docent Mats Ramstedt, Karolinska Institutet		Ungas alkoholkonsumtion	
Docent Louise Adermark, Göteborgs Universitet		Docent Matilda Hellman, Helsingfors universitet		Drinking and multiple substance use in the Swedish general population	35	Dr Mats Anderberg, Linnéuniversitetet	
Beroendeframkallande nervcellskretsar	8	Regulation of online alcohol advertising in Sweden: Is it possible? Is it relevant?	22	Alcohol use among older adults. A matter of concern?	36	En longitudinell studie av Maria-mottagningarnas ungdomar	50
Docent Anne H Berman, Karolinska Institutet		Docent David Karlsson, Göteborgs Universitet		Professor Ingmar Skoog, Göteborgs Universitet		Universitetslektor Linda Beckman, Karlstads universitet	
Strukturerade digitala insatser för problematiskt alkoholbruk hos ADHD patienter	9	Alkoholideologi – hur ideologi och värderingar formar alkoholopinionen	23	Alcohol Misuse and Autism Spectrum Disorders: co-occurrence, treatment obstacles	37	Sociala relationer, fritidsvanor och effekten av en tidig skolbaserad intervention	51
Lektor Katja Fall, Örebro Universitet		Professor Thor Norström, Stockholms universitet		Juniora forskare	39	Dr Malin Björnsdotter, Göteborgs universitet	
Stresstolerans och riskbruk av alkohol: En longitudinell tvillingstudie	10	Is the total consumption model valid across SES-groups?	24	Forskningsprojekt om vad som förebygger alkoholskador, missbruk och beroende samt ökar kunskapen om vård- och behandlingsmetoder.		Disinhibition and alcohol use: behavioral and neurobiological mechanisms	52
Professor Maria Rosaria Galanti, Karolinska Institutet		Fria forskningsmedel	25			Professor Per Carlson, Södertörns Högskola	
Experimentell utvärdering av rådgivningsmodeller vid nationella Alkoholnlinjen	11	Forskningsprojekt om effekter av policy-, lag- respektive marknadsförändringar på alkohol-konsumtion och dryckesmönster		Med Dr Andrea de Bejczy, Göteborgs Universitet		Social stratifiering och den minskande alkoholkonsumtionen bland ungdomar	53
Docent Anna Söderpalm Gordh, Göteborgs universitet				The NordAlc project – pathophysiology, prognosis and treatment outcome in AUD	40	Professor Kent W Nilsson, Uppsala Universitet	
Subjective and Neuroendocrine risk factors for gambling and alcohol addiction	12	Maria Castedal, Sahlgrenska Universitetssjukhuset		Moderatorer samt utfallsprediktion i internet-självhjälp för alkoholbrukssyndrom	41	Adekvata, valida och reliabla indikationer för alkoholkonsumtion bland unga	54
Med Dr Anders Hammarberg, Karolinska Institutet		Alcohol as a risk factor for morbidity and mortality in liver transplantation	26	Dr Mikael Gajeci, Beroendecentrum Stockholm		Dr Daniel Nätt, Linköpings Universitet	
Randomized controlled trial of Behavioral Self Control Training vs Motivational	13	Docent Mia Ericson, Göteborgs Universitet		Acute effects of exercise on alcohol urges and mood	42	Kromatin förskjutning - en tidig biomarkör för risken att utveckla alkoholism	55
Professor Tomas Hemmingsson, Stockholms universitet		Begränsat intag av taurin i kosten och dess påverkan på alkoholintag	27	Docent Evelina Landstedt, Umeå universitet		Dr Gabriella Olsson, Stockholms universitet	
Samband mellan faderns alkoholkonsumtion i barndomen och social karriär och alkoholrelaterad sjukhusvård och död före 60 års ålder	14	Adj Professor Yvonne Forsell, Karolinska Institutet		How do civically-engaged youth develop the collective capacity to influence alco...	43	Schools' organizational characteristics and adolescent alcohol use	56
Helga Lidö Höifödt, Göteborgs universitet		Alcohol consumption and mental health	28	Dr Jonas Raninen, Karolinska Institutet		Dr Johan Svensson, Stockholms universitet	
Glycinerg behandling: En ny hjälp vid alkohol-riskbruk och -beroende?	15	Professor Mika Gissler, Karolinska Institutet		Futura01 - En nationell longitudinell kohortstudie om betydelsen för ungdomar att växa upp under en period med historiskt låg alkoholkonsumtion	44	Unemployment among young people and alcohol-related health consequences	57
Docent Anders Isaksson		Mental och fysisk hälsa hos vuxna barn av alkoholister	29	Juniora forskare	45	Dr Björn Trolldal, Karolinska Institutet	
Klinisk och metodologisk utveckling av alkoholmarkören fosfatidyletanol (PEth)	16	Professor Linda Hassing, Göteborgs universitet		Forskningsprojekt om alkoholkonsumtionens och dryckesmönstrens hälso-, sociala och ekonomiska effekter på både individ-, grupp- och samhällsnivå.		Alkoholprisförändringar och konsumtion hos unga i olika socioekonomiska grupper	58
ST-läkare Helena Frielingsdorf Lundqvist, Linköpings Universitet		Skyddar måttligt alkoholintag den kognitiva hälsan vid åldrandet?	30			Projektlista	59
Mekanismer bakom framgångsrik behandling av PTSD och alkoholberoende	17	Professor Markus Heilig, Linköpings universitet		Anneli Silvén Hagström, Högskolan i Gävle			
Dr Åsa Magnusson, Karolinska Institutet		Childhood trauma exposure as a risk factor for alcohol use disorder	31	Att växa upp i missbruksmiljö: Barns berättande, aktörskap och stödbehov	46		
Förekomst av riskbruk och alkoholberoende hos gravida kvinnor	18	Dr Anna Jönsson, Rättsmedicinalverket		Yasmina Molera, Karolinska Institutet			
Professor Bo Söderpalm, Göteborgs universitet		Fatal accidents involving alcohol with emphasis on road traffic accidents	32	Adolescents treated for alcohol misuse and their children: A life-course study	47		
En RCT multicenter prövning av vareniklin och bupropion vid alkoholberoende	19	Docent Håkan Källmén, Karolinska Institutet					
		Svenskarnas alkoholvanor 2018 samt en prövning av skärningspunkter	33				
		Dr Michael Livingston, La Trobe University					
		Children with heavy drinking parents in the general population	34				

FRIA FORSKNINGSMEDEL

Forskningsprojekt om vad som förebygger alkoholskador, missbruk och beroende samt ökar kunskapen om vård- och behandlingsmetoder.

Docent Louise Adermark, Göteborgs Universitet

Beroendeframkallande nervcellskretsar

Missbruk och substansberoende är ett globalt problem som orsakar stort mänskligt lidande och betydande kostnader för samhället. Närmare en halv miljon svenskar är drabbade av alkoholberoende, men kunskapen om varför vi blir beroende och vad som krävs för att tillfriskna är begränsad.

I detta forskningsprojekt testar vi hypotesen att omkoppling av neuronala kretsar i striatum förstärker de beteenden som leder fram till beroendesjukdom. Striatum är en hjärnregion som är av betydelse för motoriska färdigheter men även involverat i högre kognitiva funktioner. Vi har visat att signaleringen i den del av striatum som tidigare sammankopplats med målinriktade beteenden rubbas av både nikotin och alkohol, och att dessa rubbningar sedan överförs och etableras i hjärnregioner av betydelse för vanebildning och belöning. Vi tror att dessa progressiva förändringar återspeglar en omkoppling av striatala kretsar, och vår hypotes är att denna omkoppling kan sammanlänkas med vad som händer när vi går från ett rekreativt användande av drogen till ett missbruk.

Genom prekliniska studier på gnagare kommer vi nu korrelera neuroadaptioner i specifika kretsar till eskalerat alkoholintag och fastställa hur interaktionen mellan alkohol och nikotin kan leda till förändrade dryckesmönster. Studierna utförs i djur av olika ålder för att fastställa om den unga hjärnan är extra känslig för sambandet av nikotin och alkohol. Vi hoppas att våra fynd ska leda fram till att individer med alkoholproblematik ska kunna få bättre hjälp med att tillfriskna från sitt beroende.

I detta forskningsprojekt testar vi hypotesen att omkoppling av neuronala kretsar i striatum förstärker de beteenden som leder fram till beroendesjukdom.

Docent Anne H Berman, Karolinska Institutet

Strukturerade digitala insatser för problematiskt alkoholbruk hos ADHD patienter

Huvudsyftet med denna forskningsplan är att utveckla kunskap om a) hur digitala insatser för att minska problematiskt alkoholbruk kan introduceras i psykiatrin på ett genomförbart sätt samt b) hur stora effekterna av digitala insatser är för att minska problematiskt alkoholbruk hos vuxna patienter med ADHD diagnos inom den psykiatriska hälso- och sjukvården.

Forskningsplanen omfattar tre studier, varav de första två är kvalitativa och den tredje är en randomiserad, kontrollerad studie. De två kvalitativa studierna genomförs under 2017 för att undersöka dels ADHD patienters beteendeförändringsprocesser i samband med att de tagit emot digitala insatser med personalstöd för att minska sitt problematiska alkoholbruk (studie 1), dels personalens upplevelser av att stödja patienterna i beteendeförändring av problematiska alkoholvanor med hjälp av digitala insatser och behov av stöd för att insatserna ska vara hållbara i vardagen (studie 2). Den randomiserade kontrollerade studien genomförs med rekrytering under 2018-2019, där 240 patienter med ADHD diagnos inom den psykiatriska vården lottas till sedvanlig behandling (biologiska prover med kort återkopplingsamtal), eller till sedvanlig behandling med tillägg av digitala insatser med personalstöd för att minska alkoholkonsumtionen (studie 3).

Uppföljningar sker vid 3,6, 12 och 24 månader och datainsamlingen avslutas 2021. Hypotesen i studie 3 är att tillgången till digitala insatser med personalstöd leder till minskad alkoholkonsumtion, bättre följsamhet i ADHD behandlingen samt bättre funktion i vardagen över tid, jämfört med enbart sedvanlig behandling. Studierna 1 och 2 genomförs på en ADHD mottagning och studie 3 på de tre befintliga ADHD mottagningarna för vuxna inom den psykiatriska vården inom Stockholms län.

Projektet kan få stor betydelse för patientgruppen med ADHD, som är högaktuell i samhället. Överrisken för problematiskt alkoholbruk i gruppen och de negativa effekterna av alkoholbruket för behandlingsutfall pekar på att det är angeläget att erbjuda evidensbaserad behandling för att eliminera problematiskt bruk bland ADHD patienter. Digitala insatser är ett medel för att underlätta att personal i psykiatrin som möter ADHD patienter direkt kan förmedla evidensbaserad behandling och stöd till dessa. Digitala insatser etableras alltmer i dagens hälso- och sjukvård och detta projekt banar väg för bättre behandlingsresultat inom den psykiatriska hälso- och sjukvården och ökad kompetens hos personalen i psykiatrin när det gäller bemötande av patienter med problematiskt alkoholbruk och även andra substanser. Efter slutförd forskning kan implementeringsprojektet verka för spridning av nyckelkomponenterna i vårdprocessen och de digitala insatserna som här utforskas grundligt.

Projektet kan få stor betydelse för patientgruppen med ADHD, som är högaktuell i samhället.

Lektor Katja Fall, Örebro Universitet

Stresstolerans och riskbruk av alkohol: En longitudinell tvillingstudie

Den psykiska ohälsan har ökat dramatiskt bland unga vuxna under det senast årtiondet, och utgör idag ett stort och komplext samhällsproblem i Sverige. Ökad psykosocial stress är en av de faktorer som misstänks ligga bakom denna trend.

Vi har i nyligen publicerade studier visat att unga mäns förmåga att hantera olika typer av stress samvarierar med risken att drabbas både av långvariga psykiatriska besvär och av kroppslig ohälsa såsom hjärtinfarkt, stroke och cancer. Den psykiska ohälsan riskerar därmed på sikt att översättas i ett stort folkhälsoproblem även avseende fysisk ohälsa. De bakomliggande mekanismerna för sambanden mellan stresstolerans och fysisk ohälsa är inte klarlagda. Kronisk stressexponering har i vissa fall kopplats till risk för olika sjukdomar via ökade nivåer av stresshormon i kroppen, men sannolikt spelar olika livsstils- och beteendemönster som grundläggs tidigt också roll.

Vår hypotes är att stresstolerans bland unga är kopplat till olika alkoholkonsumtionsmönster, vilket i sin tur kan bidra till att förklara sambandet mellan låg stresstolerans och ohälsa.

Vår hypotes är att stresstolerans bland unga är kopplat till olika alkoholkonsumtionsmönster, vilket i sin tur kan bidra till att förklara sambandet mellan låg stresstolerans och ohälsa. Syftet med denna studie är därför att specifikt undersöka sambandet mellan stresstolerans hos unga män som undersökts i samband med månstring och beroende/riskbruk av alkohol senare i livet. För att studera detta kommer vi att använda oss av information från det svenska tvillingregistret där män födda 1958-1985 som genomgått obligatorisk månstring senare svarat på ett omfattande livsstilsformulär år 2005-2006. Formuläret omfattar detaljerade frågor kring alkoholkonsumtion, bland annat bland annat om hur mycket och vilken typ av alkohol männen konsumerar, hur ofta de dricker, vid vilken ålder de alkoholdebuterade, huruvida alkoholen fått några sociala eller ekonomiska konsekvenser och om de någonsin upplevt abstinenssymptom.

Ett annat mål med studien är att studera vilken betydelse ärftliga faktorer har för kopplingen mellan stresstolerans och alkoholkonsumtion. Vi kommer även ha tillgång till information om studiedeltagarnas socioekonomiska förhållanden både i barndom och i vuxen ålder, och kan därmed kartlägga hur dessa faktorer kan påverka sambandet mellan stresstolerans och alkoholkonsumtion.

Detta projektet har genom en kombination av information om stresstolerans, tvillingskap och noggrant dokumenterade alkoholvanor unik potential att generera ny kunskap om bakgrunden till ohälsa kopplad till riskbruk av alkohol. Vår förhoppning är att den nya kunskapen ska öppna för nya möjligheter till tidig och riktad intervention för att på sikt minska alkoholrelaterad ohälsa.

Professor Maria Rosaria Galanti, Karolinska Institutet

Experimentell utvärdering av rådgivningsmodeller vid nationella Alkoholnjen

Projektets övergripande syftet är att undersöka effektivitet och kostnadseffektivitet av två telefonrådgivningsmodeller för riskabelt alkoholbruk. I synnerlighet avser vi att jämföra de långsiktiga effekterna (1 år) av en minimal intervention med den nuvarande individanpassade rådgivningsmodellen.

Alkoholnjen är en nationell telefonlinje som startade 2007 med syfte att ge individanpassad rådgivning till personer med riskbruk av alkohol. Tjänsten riktar sig till hela befolkningen, är kostnadsfri och klienter har möjlighet att vara anonyma. Befolkningsinriktad telefonrådgivning till personer med riskbruk av alkohol finns i ett flertal länder (Danmark, Nya Zeeland, Brasilien, USA m.fl.) men har trots detta inte utvärderats. Studier visar att korta insatser, till exempel kort rådgivning eller självhjälp-material, är effektivt för att minska riskbruk av alkohol. Motiverande samtalsteknik är en metod som visat särskilt god effekt, men den kräver ofta omfattande insatser framför allt gällande utbildning och fortbildning av rådgivarna.

I maj 2015 startades en studie för att få en bättre bild av hur telefonrådgivning bäst kan utformas. Klienter som kontaktar alkoholnjen, som är lämpliga och vill delta i studien fördelas slumpmässigt till en av två rådgivningsmodeller. Den ena modellen består av självhjälp-material kombinerat med ett strukturerat rådgivningssamtal, medan den andra modellen består av flera på varandra byggande rådgivningssamtal med motiverande samtalsteknik (sedvanlig rådgivning på alkoholnjen). Vid start, samt efter sex och tolv månader intervjuas deltagarna med bland annat frågor om socioekonomi (kön, utbildning, ålder) och alkoholvanor, detta ligger till grund för utvärderingen. Efter sex och tolv månader jämförs förändring i alkoholvanor mellan de två olika rådgivningsgrupperna. Studien initierades med bidrag från Folkhälso-myndighetens utvecklingsprojekt inom ANDT området.

Klienter som kontaktar alkoholnjen, som är lämpliga och vill delta i studien fördelas slumpmässigt till en av två rådgivningsmodeller.

Det aktuella projektet syftar till att utöka antalet deltagare med långtidsuppföljning samt att genomföra en ekonomisk utvärdering av de två rådgivningsmodellerna. Utvärderingen är viktig för att erbjuda en kostnadseffektiv rådgivning till personer med ett riskbruk av alkohol. Dessutom kommer projektet att öka kunskaperna av telefonrådgivning som behandling/prevention i sin helhet.

Docent Anna Söderpalm Gordh, Göteborgs universitet

Subjective and Neuroendocrine risk factors for gambling and alcohol addiction

Likheterna mellan en person som är beroende av alkohol och en person som är spelberoende är många. Båda visar på förändringar i belöningsystemet sett i fMRI studier, de uppvisar tolerans och abstinens och de försöker sluta utan att lyckas.

De delar även flera liknande neurobiologiska, psykologiska och fysiologiska förändringar. Just därför representerar individer som spelar mycket en viktig subgrupp inom missbruksforskningen. Idag vet vi mindre om de delar som bidrar till utvecklandet av ett alkoholberoende och än mindre om vilka delar som bidrar till ett utvecklande av spelberoende.

Studierna i denna ansökan är designade till att studera riskfaktorer för utvecklandet av ett alkoholberoende hos människa genom att studera subjektiva effekter av alkohol som en endofenotyp. En sådan riskfaktor är hur "stimulativt belönande" en viss individ tycker att alkohol är. Endofenotypen är i sig inte tillräcklig för att utlösa i detta fall ett beroende men den kan öka risken under vissa omständigheter. Vi kommer i detta projekt studera om det finns likheter mellan individer som gillar att spela (som upplever spelandet stimulativt) och alkoholens belönande effekter. Vi vet redan att de som gillar alkohol dricker mer än andra. Nu vill vi studera om dom som gillar att spela även gillar att dricka alkohol. Detta ger att den subjektiva effekten av alkohol "stimulativt/belönande" kan bli en endofenotyp för individer som är spelberoende.

Detta projekt kommer att utföras på "social drinkers" som är vana att dricka alkohol men som inte har utvecklat några problem med alkohol. Dessa individer är inte spelberoende. I de två studierna kommer vi belasta "social drinkers" med både en spelsituation och alkohol i laboratoriemiljö. De svarar sedan på standardiserade tester som mäter belöning.

Studie 1: Baserat på teorin om att vissa subgrupper är mer känsliga än andra att utveckla ett beroende tror vi att "de som gillar att spela" finner alkohol mer belönande än kontroller.

Vi kommer i detta projekt studera om det finns likheter mellan individer som gillar att spela och alkoholens belönande effekter.

Studie 2: Baserat på det faktum att de individer som upplever alkoholen som mer belönande än andra också konsumerar mer alkohol, tror vi även att "de som gillar att spela" dricker mer alkohol än vad kontroller gör, i ett konsumtionstest.

Genom att studera subgrupper, såsom i denna ansökan individer extra känsliga för spel eller alkohol, som är sårbara för att utveckla ett beroende, kommer vi lättare att ringa in de neurobiologiska och subjektiva motiven hos alkoholen som påverkar utvecklandet av ett beroende mest. Genom att öka förståelsen för de underliggande mekanismerna hos friska individer kommer vi lättare kunna designa effektiva strategier för prevention hos denna grupp som ännu inte har hamnat i ett beroende.

Med Dr Anders Hammarberg, Karolinska Institutet

Randomized controlled trial of Behavioral Self Control Training vs Motivational

Skadligt bruk eller beroende av alkohol är att likna vid en folksjukdom med allvarliga konsekvenser för de drabbade individerna och för samhället i stort, med höga kostnader bland annat för sjukvård, förlorade levnadsår, minskad arbetsprestation och sjukfrånvaro.

Behandling har visat sig förbättra prognosen för tillfrisknande väsentligt. Alltför få söker dock vård idag för alkoholproblem. Uppskattningar i Sverige och internationellt visar att enbart ca 15 procent av de som skulle ha nytta av att minska sin konsumtion, kommer till den specialiserade beroendevården. Många hanterar sina alkoholproblem på egen hand, men detta skapar onödigt mycket lidande både för den enskilde och för exempelvis närstående. Mycket skulle vara vunnet om fler fick hjälp i ett tidigare skede av sin beroendutveckling. Behandling inriktad på kontrollerat drickande (Behavioral Self Control Training (BSCT) har visat sig reducera alkoholkonsumtionen i lika hög utsträckning som metoder inriktade på helnykterhet för alkoholberoende personer, och har betydligt högre acceptans bland patienterna. Studier har visat att andelen som söker vård ökar om behandlingsalternativ inriktad på måttlighet erbjuds vid sidan av behandling med målet helnykterhet. Väsentlig kunskap saknas dock avseende effekten av BSCT.

Det främsta syftet med projektet är att jämföra effekten av BSCT med Motivational Enhancement Therapy (MET), som visat effekt för alkoholberoende individer och som är anpassad för målsättningen kontrollerat drickande. Andra viktiga syften är att studera prediktorer för framgång i behandling.

250 alkoholberoende individer med målsättningen kontrollerat drickande randomiseras till BSCT respektive MET för 12 veckors manualbaserad behandling (fem sessioner). Primärt utfallsmått för framgång i behandling är andelen dagar med intensivkonsumtion av alkohol före behandling jämfört med 12 och 24 månader efter inklusion. Sekundära utfallsmått är andel dagar med alko-

holkonsumtion, andel veckor med riskbruk, andel veckor med konsumtion enligt individuell målsättning, biologiska markörer för alkoholkonsumtion, alkoholrelaterade konsekvenser, självskattat alkoholbegär samt grad av kontrollförlust. Följande prediktorer för framgång i behandling studeras: grad av alkoholberoende, grad av kontrollförlust, grad av motivation till förändring av alkoholkonsumtionen, individuell målsättning samt följsamhet till behandling.

Studien kan bidra till förbättrad folkhälsa genom att öka möjligheten för fler att få adekvat behandling för sina alkoholproblem. Ökad kunskap om prediktorer för framgång i behandling för kontrollerat drickande ökar möjligheten att anpassa behandling efter individens behov.

Behandling inriktad på kontrollerat drickande (Behavioral Self Control Training (BSCT) har visat sig reducera alkoholkonsumtionen i lika hög utsträckning som metoder inriktade på helnykterhet för alkoholberoende personer.

Professor Tomas Hemmingsson, Stockholms universitet

Samband mellan faderns alkohol-konsumtion i barndomen och social karriär, alkoholrelaterad sjukhusvård och död före 60 års ålder

Projektets målsättning är att öka kunskapen om hur föräldrars alkoholkonsumtion inverkar på risken hos barn att utveckla alkoholproblem senare i livet.

Projektet kommer att undersöka faderns alkoholkonsumtion under studiepersonernas barn/ungdom i relation till senare sociala karriärer och alkoholrelaterad sjukhusvård och död före 60 års ålder. Ett ytterligare syfte är att identifiera faktorer i ungdomen och i vuxenlivet som kan bidra till att förklara hur sambanden uppkommer.

För samtliga planerade studier avser vi att använda information från en databas baserad på de 49 321 män, födda 1949-51, som mönstrade till allmän värnplikt åren 1969/70. Samtliga fick också fylla i frågeformulär angående förhållande till föräldrar och vänner, antal yngre och äldre syskon, uppfostran, skola och arbetsförhållanden, hälsa, rökning och drogkonsumtion. Vid mönstringstillfället fick samtliga män besvara en enkätfråga gällande hur ofta fadern konsumerade alkohol med svarsalternativen "aldrig", "någon gång", "ibland", och "ofta". Vid mönstringen fick männen också besvara frågor om egen alkoholkonsumtion och dryckesstil. De unga männen fick i enkäter redogöra konsumtionsmängd under en normalvecka av öl, vin och starksprit. Dessa uppgifter har legat till grund för beräkningar av gram 100% alkohol konsumerad per vecka för samtliga individer i kohorten. Förekomst av berusningsdrickande beräknas utifrån frågor om huruvida personen ofta varit berusad, tagit återställare eller blivit tagen av polis för fylleri. Undersökningsgruppen kan i de föreslagna studierna följas med avseende på alkoholrelaterad sjukhusvård och död från ungdomen till 60 års ålder. I analyserna används även information om nivå av alkoholkonsumtion och berusningsdrickande, rökning, drogvanor, psykisk hälsa, personlighetsfaktorer samt social anpassning som inhämtades i samband med mönstringsundersökningen vid 18-20 års ålder, samt information om uppnådd utbildning, uppnådd socioekonomisk position, arbetslöshet, sjukskrivning, ensamboende, civilstånd och barn från relevanta register.

Vi avser att undersöka sambandet mellan faderns alkoholkonsumtion i barndomen och risk för senare alkoholrelaterade problem men även med senare social karriär. Vi avser också att undersöka vilken betydelse bruk av alkohol, och andra faktorer i ungdomen har för att förklara sambandet mellan faderns alkoholkonsumtion och senare alkoholrelaterade problem som vi sett i preliminära inledande analyser. Vi avser dessutom att undersöka den betydelse faktorer i vuxenlivet, såsom socioekonomisk position, eventuellt har för att förklara sambandet.

Undersökningarna kommer att bidra med väsentlig kunskap om samband mellan faderns alkoholkonsumtion i barndomen, nivå av alkoholkonsumtion och dryckesstil i ungdomen, och alkoholrelaterade problem, samt senare social karriär före 60 års ålder samt hur dessa relationer medieras av sociala och hälsorelaterade faktorer över livsloppet.

För samtliga planerade studier avser vi att använda information från en databas baserad på de 49 321 män, födda 1949-51, som mönstrade till allmän värnplikt åren 1969-70.

Helga Lidö Höifödt, Göteborgs universitet

Glycinerg behandling: En ny hjälp vid alkohol-riskbruk och -beroende?

Glycinterapi kan lindra suget efter alkohol och därmed underlätta när man ska reducera sin alkoholkonsumtion.

Om vi visar att glycinerga substanser sänker alkoholintaget eller minskar alkoholsuget, så är detta en stark indikation på att glycinbehandling kan vara effektiv. En sådan kunskap kan bereda vägen för större kontrollerade studier av denna behandlingsprincip. Projektet kan leda till kunskap som snabbt kan omsättas i en ny farmakologisk behandling, riktat till dels alkoholberoende individer och dels till den stora gruppen av riskkonsumenter som befinner sig i farozonen för att utveckla ett beroende.

Alkoholberoende är en folksjukdom som är lika vanligt som depression. 5-10 procent i Sverige har diagnosen och runt 16 procent tros ha en riskkonsumtion. Alkoholberoende har en neurobiologisk grund. Forskningen pekar mot en individbaserad behandling där läkemedel med olika angreppspunkt bör ha sin plats tillsammans med psykosociala interventioner, men existerande läkemedel har endast små effekter. Följande program avser ett nytt behandlingskoncept för att dämpa alkoholsuget och alkoholintaget. Vår tidigare forskning i djurmodeller har visat att alkoholen upplevs mindre belönande, och frivilligt intag minskas, genom att höja eller stabilisera nivåerna av glycin i hjärnan.

Projektet studerar glycinerga substansers terapeutiska potential, i prekliniska djurmodeller liksom i kliniska studier, vid att undersöka effekten på alkoholsug och alkoholintag och hur substanserna interagerar med hjärnans belöningssystem. Vi vill också utreda om dopaminsystemets status och reaktion på glycin har betydelse för vilka individer som kan ha nytta av sådan behandling. I dagsläget saknas en neurovetenskaplig förståelse av glycinreceptorernas funktioner och vill även studera den funktionella betydelsen av glycintillförsel i det humana belöningssystemet. Förutom dess kliniska relevans har projektet ett neurovetenskapligt värde i sig, då vi kan öka kunskapen om hjärnans reaktivitet efter glycin.

Förutom dess kliniska relevans har projektet ett neurovetenskapligt värde i sig, då vi kan öka kunskapen om hjärnans reaktivitet efter glycin.

PROJEKTETS GENOMFÖRANDE:

DEL 1. 'Clinical Lab Proof-of-Concept Studier' vid Beroendemedicin/ Clinical Trials Unit. Aktiv Fas är avslutad för första studien. Databerbetning pågår. Publikation deadline 2018. Kognitiva effektparametrar ska analyseras, bearbetas och publiceras (separat) i denna anslagsperiod. Lab modellen är under etablering. Vi räknar med att kunna fastställa nästa studiesubstans inom kort.

DEL 2: Hjärnavbildning. Sökanden samarbetar med Dr. Leknes och har haft flera studiebesök vid The Intervention Centre, Oslo University Hospital, under protokollarbetet. Beräknat start vid positiva effektdata från Del 1.

DEL 3. Djurexperimentell screening av glycinerga substanser, Beroendemedicin/Preklinisk Enhet. Prekliniska försök pågår fortlöpande.

Docent Anders Isaksson

Klinisk och metodologisk utveckling av alkoholmarkören fosfatidyletanol (PEth)

Uppskattningsvis har en miljon svenskar en alkoholkonsumtion som riskerar ge skador på kroppens organ eller ge upphov till psykiska eller sociala konsekvenser. Enligt världshälsoorganisationen (WHO) finns det mer än 60 sjukdomar som har samband med hög alkoholkonsumtion.

Sjukvården kommer ofta i kontakt med patienter där alkohol har en bidragande orsak till sjuklighet och behov av vård. Området är mångfasetterat och rymmer alltifrån överkonsumtion av alkohol som leder till organiska skador till svårt alkoholmissbruk och beroende. Många gånger är det svårt att få adekvata uppgifter angående en patients alkoholkonsumtion. En möjlighet är att använda en biokemisk alkoholmarkör och på så sätt få en mer objektiv bild av alkoholkonsumtionen. Fosfatidyletanol i blod (B-PEth) är en alkoholmarkör som endast bildas i närvaro av alkohol och efter ha bildats försvinner den långsamt från blodet. PEth kan därför spegla konsumtionen av alkohol över en medellång till lång tidsperiod och kan påvisa intag av alkohol en till flera veckor efter att det upphört.

PEth kan påvisa intag av alkohol en till flera veckor efter att det upphört.

Projektets målsättning är att med hjälp av alkoholmarkören B-PEth förbättra diagnostiken och uppföljningen av patienter med riskbruk, missbruk och beroende av alkohol genom att undersöka alkoholmarkörens egenskaper samt möjligheter och begränsningar i olika kliniska situationer. Genom att studera B-PEth hos forskningspersoner/patienter med varierande alkoholkonsumtion och olika sjukdomsförekomst hoppas vi kunna förbättra tolkningsunderlaget för B-PEth. Förhoppningen är även att öka kunskapen om PEth med avseende på bl.a. bildning av PEth, elimination, halveringstid och olika PEth-former.

För att få ett tolkningsunderlag till ett uppmätt PEth-värde har vi dels studerat sambandet mellan konsumerad mängd alkohol och PEth-värden i olika populationer med låg till kraftig överkonsumtion av alkohol. För att förstå vilka faktorer utöver etanol som kan påverka mängden bildat PEth har vi studerat bildningen under standardiserade förhållanden i röda blodkroppar. Gastric bypass (förminskning av magsäcken) verkar ha ökad risk för alkoholberoende efter operation.

PEth är en alkoholmarkör som till skillnad från gängse använda alkoholmarkörer är 100% specifikt för alkohol, d.v.s. den enda orsaken till att PEth kan påvisas i en persons blod är att denne/denna konsumerar alkohol. Även känsligheten för att upptäcka alkoholkonsumtion är betydligt högre för PEth än för övriga markörer. Med ett välgrundat tolkningsunderlag för PEth kan markören användas till att upptäcka personer med riskabel eller skadlig alkoholkonsumtion och därmed möjliggöra att hjälp- och behandlingsinsatser kan sättas in på ett tidigt stadium.

ST-läkare Helena Frielingsdorf Lundqvist, Linköpings Universitet

Mekanismer bakom framgångsrik behandling av PTSD och alkoholberoende

Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) är ett mycket handikappande tillstånd som kan drabba personer som har varit med om en eller flera traumatiska händelser. Det finns ett starkt samband mellan PTSD och beroendesjukdom, särskilt hos kvinnor.

Vanligen har PTSD föregått beroendeproblematiken och många patienter rapporterar att de börjat använda alkohol eller droger för att lindra påträngande minnen i form av flashbacks eller mardrömmar. Dessutom är PTSD-symtomen ofta svårare hos individer med samtidigt beroende och risken för återfall är högre.

Inom svensk sjukvård är det idag standard att behandling mot PTSD och samtidigt alkoholberoende ges stegvis; patienten förväntas nå varaktig nykterhet innan PTSD-behandling erbjuds. Detta leder ofta till ofullständigt behandlat beroende, utebliven PTSD-behandling, ett kvarstående psykiskt lidande samt ökad risk för självmord. Därför bedrivs i vår forskargrupp en studie med syfte att studera och utveckla en integrerad psykologisk behandling. Kvinnor med alkoholberoende och PTSD ges antingen samtidig psykologisk behandling av PTSD och alkoholberoende "Concurrent Treatment of PTSD and Substance Use Disorders Using Prolonged Exposure" (COPE), eller sedvanlig återfallsprevention (ÅP), där den senare fungerar som kontrollgrupp.

Det vi nu avser studera är vilka mekanismer som ligger bakom COPE-metodens behandlingseffekter. Den höga samsjukligheten mellan PTSD och alkoholberoende talar för gemensamma eller överlappande bakomliggande sjukdomsmekanismer. Tidigare studier har visat att individer med PTSD har en fortsatt förhöjd reaktion på obehag, svårare att bearbeta obehagliga minnen samt nedsatt förmåga att reglera känslor. Dessa beteenden kan testas med hjälp av så kallade beteendetester på datorn. Hjärnavbildningsstudier har visat att hur en individ beter sig i dessa tester korrelerar med aktivering av delar av hjärnan vars funktion är avgörande för uppkomst och

vidmakthållande av PTSD. Vad vi vet har ingen tidigare studerat dessa beteenden hos individer med samtidig PTSD och alkoholberoende, eller hur de påverkas av behandling. Vi avser därför att undersöka om dessa beteenden kan normaliseras efter framgångsrik integrerad

Den höga samsjukligheten mellan PTSD och alkoholberoende talar för gemensamma eller överlappande bakomliggande sjukdomsmekanismer.

psykologisk behandling, och om det finns ett samband mellan beteende och eventuella kvarvarande symtom på PTSD respektive alkoholberoende. Vi kommer därför att testa en grupp personer som genomgått framgångsrik behandling med COPE mot samtidig PTSD och alkoholberoende och jämföra med gruppen som genomgått enbart sedvanlig ÅP.

Syftet med studien är att förbättra diagnostik och behandling av PTSD och alkoholberoende genom att öka förståelsen av vilka mekanismer som styr behandlingseffekt av COPE jämfört med ÅP. Detta kan bana väg för förbättrad och mer individanpassad behandling.

Dr Åsa Magnusson, Karolinska Institutet

Förekomst av riskbruk och alkoholberoende hos gravida kvinnor

Detta är ett samarbetsprojekt mellan olika delar av mödrahälsovården (MHV) i Stockholm, dels för friska gravida, dels för gravida med särskilda behov samt barnhälsovården (BHV), då förbättrad hälsa hos gravida kan leda till bättre hälsa hos väntade barn.

Den första svenska studien för att kartlägga gravida kvinnors alkoholbruk genomfördes år 2000. Resultatet, att 30 procent regelbundet fortsatte dricka alkohol under graviditet, ledde till forskning och metodutveckling vid MHV, för att bättre identifiera och stödja gravida med skadligt bruk av alkohol. Nu har potentiellt traumatiska erfarenheter (PTE), som lett till posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), visats vara mer bidragande vid utveckling av skadligt bruk eller beroende, även kallat alkoholbruksyndrom (AUD), hos kvinnor än hos män.

Det finns inga tillgängliga data på hur vanligt PTSD är hos gravida, men symptom på PTSD är kopplat till stress inför förlossningen och ökar risken för PTSD efter förlossningen. Preliminära data från MHV för gravida med SUD i Stockholm påvisar hög förekomst av trauma och PTSD-symptom. Opublicerade data från det svenska graviditetsregistret visar på samband mellan riskfylld alkoholkonsumtion året innan graviditet och insatser för förlossningsrädsla under graviditeten. Både PTSD och AUD respektive skadligt bruk/beroende av narkotika, även kallat substansbruksyndrom (SUD), bidrar till att försämra föräldraförmågan. Identifiering och behandling av dessa problem redan under graviditeten kan därför ha gynnsamma effekter för både den gravida kvinnan och det väntade barnet.

Projektets syfte är att undersöka alkoholkonsumtion året innan samt under graviditet, drogkonsumtion under graviditet, PTE, PTSD-symptom och förlossningsrädsla hos gravida med SUD (n=50), med förlossningsrädsla (n=100) och friska gravida (n=1000). Kvinnorna besvarar anonymt skattningsformulär om ovanstående ämnen i sen graviditet vid MHV respektive förlossningsförberedande föreläsning.

Ytterligare ett syfte med studien är att bedöma om metodutvecklingen inom MHV, för att identifiera och stödja gravida med skadligt bruk av alkohol, varit effektiv. Detta genom att undersöka om andelen gravida med skadligt bruk av alkohol sjunkit sedan studien år 2000. Det är viktigt att kartlägga PTE, PTSD-symptom och förlossningsrädsla i en normalpopulation för att bedöma om det finns behov av förändrat omhändertagande av individer med dessa erfarenheter och besvär. Särskilt stor betydelse kan den ökade kunskapen ha för bemötandet och omhändertagandet av gravida med särskilda behov, som gravida med SUD respektive gravida med förlossningsrädsla. Forskning pågår för att förbättra behandling för PTSD och alkoholberoende hos kvinnor. Sådana metoder skulle med fördel kunna utvecklas även för gravida, om behov finns.

Opublicerade data från det svenska graviditetsregistret visar på samband mellan riskfylld alkoholkonsumtion året innan graviditet och insatser för förlossningsrädsla under graviditeten.

Professor Bo Söderpalm, Göteborgs universitet

En RCT multicenter prövning av vareniklin och bupropion vid alkoholberoende

Vi skall genomföra en randomiserad, dubbel-blind, placebo-kontrollerad, 14-veckors, multicenter prövning för att undersöka om rökavvänjningsmedlen vareniklin (Champix®) och bupropion (Zyban®), i kombination eller var för sig, sänker alkoholkonsumtionen hos alkoholberoende personer.

Vanligen har PTSD föregått beroendeproblematiken, och många patienter rapporterar att de börjat använda alkohol eller droger för att lindra påträngande minnen i form av flashbacks eller mardrömmar. Dessutom är PTSD-symptomen ofta svårare hos individer med samtidigt beroende och risken för återfall är högre.

Inom svensk sjukvård är det idag standard att behandling mot PTSD och samtidigt alkoholberoende ges stegvis; patienten förväntas nå varaktig nykterhet innan PTSD-behandling erbjuds. Detta leder ofta till ofullständigt behandlat beroende, utebliven PTSD-behandling, ett kvarstående psykiskt lidande samt ökad risk för självmord. Därför bedrivs i vår forskargrupp en studie med syfte att studera och utveckla en integrerad psykologisk behandling. Kvinnor med alkoholberoende och PTSD ges antingen samtidig psykologisk behandling av PTSD och alkoholberoende "Concurrent Treatment of PTSD and Substance Use Disorders Using Prolonged Exposure" (COPE), eller sedvanlig återfallsprevention (ÅP), där den senare fungerar som kontrollgrupp.

Det vi nu avser studera är vilka mekanismer som ligger bakom COPE-metodens behandlingseffekter. Den höga samsjukligheten mellan PTSD och alkoholberoende talar för gemensamma eller överlappande bakomliggande sjukdomsmekanismer. Tidigare studier har visat att individer med PTSD har en fortsatt förhöjd reaktion på obehag, svårare att bearbeta obehagliga minnen samt nedsatt förmåga att reglera känslor. Dessa beteenden kan testas med hjälp av så kallade beteendetester på datorn. Hjärnbildningsstudier har visat att hur en individ beter sig i dessa tester korrelerar med aktivering av delar av hjärnan vars funktion är avgörande för uppkomst och

vidmakthållande av PTSD. Vad vi vet har ingen tidigare studerat dessa beteenden hos individer med samtidig PTSD och alkoholberoende, eller hur de påverkas av behandling. Vi avser därför att undersöka om dessa beteenden kan normaliseras efter framgångsrik integrerad psykologisk behandling, och om det finns ett samband

Vad vi vet har ingen tidigare studerat dessa beteenden hos individer med samtidig PTSD och alkoholberoende, eller hur de påverkas av behandling.

mellan beteende och eventuella kvarvarande symptom på PTSD respektive alkoholberoende. Vi kommer därför att testa en grupp personer som genomgått framgångsrik behandling med COPE mot samtidig PTSD och alkoholberoende och jämföra med gruppen som genomgått enbart sedvanlig ÅP.

Syftet med studien är att förbättra diagnostik och behandling av PTSD och alkoholberoende genom att öka förståelsen av vilka mekanismer som styr behandlingseffekt av COPE jämfört med ÅP. Detta kan bana väg för förbättrad och mer individanpassad behandling.

FRIA FORSKNINGSMEDEL

Forskningsprojekt om effekter av
policy/lag/marknadsförändringar
på alkoholkonsumtion
och dryckesmönster.

Docent Matilda Hellman, Helsingfors universitet

Regulation of online alcohol advertising in Sweden: Is it possible? Is it relevant?

Projektet undersöker reglering av marknadsföring av alkohol på nätet. Forskningens syfte är att kartlägga, utvärdera och diskutera svensk marknadsföring av alkohol med tyngdpunkt på sociala medier.

Materialet, som består av 150 webbplatser och online postningar av alkoholdryckesmärken i svenska sociala medier, insamlas retrospektivt från tre olika tidpunkter.

Materialet analyseras i två delanalyser: I den första delanalysen får en expertpanel avgöra ifall materialet är i linje med rådande svensk lagstiftning och god sed (till exempel Konsumentverket) samt med de principer som den internationella alkoholindustrin satt upp för självreglering (IARD). I den andra delanalysen uppskattas i vilken mån materialets innehåll kan anses vara tilltalande för

unga och barn enligt de direktiv som anges av EU:s Audiovisuella medieservicedirektivet 2010/13/EU (European Commission's Audiovisual Media Services Directive (AVMSD)). Paragraf 22 i AVMSD förbjuder att alkohol förknippas positivt med fysisk prestation; med social framgång; sexuell framgång; påverkan av sinnesstämning; stärkande av självbedrift; överdriven konsumtion och hög alkoholhalt i alkoholprodukter. Med hjälp av ett analytiskt galler kontrolleras i vilken mån innehållet i alkoholreklam tilltalar ungdomar och barn genom att följa alternativt bryta mot dessa direktiv.

Studien är en del av ett internationellt initiativ vars utgångspunkt är den globalt unika lagändringen som infördes i Finland år 2015 beträffande marknadsföring av alkohol på nätet. Till dags dato har det inte gjorts någon utvärdering av hur lagen, som till exempel förbjuder reklam av alkohol på sociala medier genom konsumenters delning av innehåll, har påverkat nätmiljöer och alkoholindustrins marknadsföringstaktiker. Den finländska lagändringen underbyggdes främst med argument om att skydda unga och barn. Projektet genomförs av en internationell alkoholforskargrupp med forskare från Finland, Storbritannien, USA, Nya Zeeland och Sverige. Projektet leds av forskargruppledare docent Matilda Hellman vid Helsingfors universitet

Till dags dato har det inte gjorts någon utvärdering av hur lagen, som till exempel förbjuder reklam av alkohol på sociala medier genom konsumenters delning av innehåll, har påverkat nätmiljöer och alkoholindustrins marknadsföringstaktiker.

Docent David Karlsson, Göteborgs Universitet

Alkoholideologi – hur ideologi och värderingar formar alkoholorpinionen

I SOM-institutets återkommande medborgarundersökningar kartläggs svenska folkets åsikter om alkoholpolitikens styrmedel. Vi har bland annat kunnat iaktta ett växande stöd för den relativt sett restriktiva svenska alkoholpolitiken under senare år.

Att styrmedel som försäljningsmonopol, skatter och regler om öppettider på krogen är legitima i medborgarnas ögon är avgörande för att de ska fungera och långsiktigt finnas kvar. Vad medborgarna tycker om alkoholpolitiken, och varför synen ibland förändras, är därför kunskap av högsta relevans för folkhälsoarbetet.

Tack vare anslag från SRA till de tidigare projekten "Alkohol, livsstil, politik" och "Alkoholpolitiken – problemupplevelsens roll" har SOM-institutet haft möjlighet att följa opinionens utveckling år för år, en världsunik resurs för svensk alkoholforskning. Genom projektet "Alkoholideologi – hur värderingar och ideologi styr alkoholorpinionen" kommer tidsserierna att säkras under de närmaste åren.

Detta är en fortsättning på projektet "Alkoholideologi" som startade 2017. Inom projektet fokuserar vi på de värderingar och principer som formar svenska folkets åsikter om alkohol: alkoholideologi. Vi kommer att undersöka både hur dessa värderingar relaterar till andra politiska värderingar och, framför allt, hur värderingarna i kombination med andra faktorer förklarar svenskarnas

åsikter om konkreta alkoholpolitiska förslag. Vi kommer även ha möjlighet att ställa våra frågor i en politikerundersökning och analysera hur opinionen bland medborgarna avspeglas bland våra folkvalda makthavare.

Inom projektet fokuserar vi på de värderingar och principer som formar svenska folkets åsikter om alkohol: alkoholideologi.

Professor Thor Norström, Stockholms universitet

Is the total consumption model valid across SES-groups?

Totalkonsumtionsmodellen har fått starkt empiriskt stöd i studier av den allmänna befolkningen. Den övergripande frågeställningen i detta projekt är om modellen även gäller för olika socioekonomiska grupper (SES-grupper).

Denna fråga är viktig mot bakgrund av strävan att minska de sociala skillnaderna i alkoholrelaterade skador. Modellen består av följande delar: 1. Förändringar i alkoholkonsumtionen är synkroniserade i konsumtionsgrupper, från småkonsumenter till storkonsumenter. 2. En ökning av totalkonsumtionen leder till mer alkoholrelaterade skador, till exempel skrumpleverdödlighet. 3. Totalkonsumtionen kan påverkas av olika alkoholpolitiska åtgärder; i synnerhet tenderar en ökning av priset på alkohol leda till en konsumtionsminskning.

Totalkonsumtionsmodellen har fått starkt empiriskt stöd i studier av hela befolkningen, men forskningen är otillräcklig för att bedöma om modellen är giltigt även för olika SES-grupper. Projektet syftar sålunda till att belysa följande forskningsfrågor:

1. Följer utvecklingen i alkoholkonsumtionen en och samma trend i olika SES-grupper? Eller ökar drickandet och skador mer i låg-SES-grupper när tillgängligheten ökat till följd av Sveriges EU-inträde 1995?
2. Skiljer sig sambandet mellan totalkonsumtion och alkoholrelaterad dödlighet mellan SES-grupper?
3. Skiljer sig sambandet mellan alkoholkonsumtion och pris mellan SES-grupper?

Vi kommer att fokusera på utbildning som indikator på socioekonomisk status. Vi kommer att använda tidsseriedata på kvartalsnivå för ett stort antal alkoholrelaterade dödsorsaker. Genom att data är länkade till Utbildningsregistret kan vi bilda dödsrater för olika utbildningsgrupper (låg, mellan och hög). Data om alkoholförsäljning (indikator på totalkonsumtionen) och priser hämtas från Systembolaget. Data kommer att täcka perioden 1991–2015. Tidsseriedata om genomsnittskonsumtion i olika SES-grupper hämtas från Monitormätningarna. Monitormätningarna är en löpande, månatlig survey som sedan år 2000 kartlägger befolkningens alkoholkonsumtion. För att skatta sambandet mellan totalkonsum-

tion och olika former av dödlighet tillämpar vi en form av tidsserieanalys som tar hänsyn till trender, säsongvariation, etcetera, vilket ger säkrare resultat. Dessa analyser kommer att utföras separat för de tre utbildningsgrupperna. Samma metod används för att skatta de SES-specifika priselasticiteterna. Totalkonsumtionsmodellen är en viktig ingrediens i alkoholforskning och en viktig grund för den restriktiva alkoholpolitiken i Sverige. Men för modellen ska förbli fruktbar måste den förfinas och kompletteras på grundval av nya erfarenheter. I detta projekt fogar vi en socioekonomisk dimension till modellen. Resultaten bör även bli en värdefull kunskapsbas i det intensifierade arbetet att minska de socioekonomiska skillnaderna i alkoholrelaterade skador.

Denna fråga är viktig mot bakgrund av strävan att minska de sociala skillnaderna i alkoholrelaterade skador.

FRIA FORSKNINGSMEDEL

Forskningsprojekt om alkoholkonsumtionens och dryckesmönstrens hälso-, sociala och ekonomiska effekter på både individ-, grupp- och samhällsnivå.

Maria Castedal, Sahlgrenska Universitetssjukhuset

Alcohol as a risk factor for morbidity and mortality in liver transplantation

Alkoholcirros utgör en av de vanligaste indikationerna för levertransplantation i Skandinavien, Europa i övrigt samt i USA och därför är ny kunskap inom området oerhört betydelsefullt för framtida transplantationskandidaters hälsa, överlevnad samt för optimalt organutnyttjande.

Syftet är att utvärdera risken av alkoholkonsumtion i relation till morbiditet och mortalitet efter levertransplantation. Studiehypotesen är att alkoholkonsumtion efter levertransplantation har en negativ effekt på hälsa och överlevnad. Man kommer utvärdera om en ev. skadlig effekt skiljer sig beroende på om patienten transplanterats pga. alkoholcirros eller kronisk leversjukdom av annan genes. Målet är också att beskriva om andra faktorer såsom tidigare dryckesmönster, psykisk sjukdom, sociala faktorer, biomarkörer påverkar överlevnaden samt om kön, både hos patient och donator, har någon betydelse för resultatet av transplantationen. Innebär alkoholkonsumtion, även i små mängder efter levertransplantation en ökad risk för mortalitet och morbiditet? De flesta utförda studier är retrospektiva. Det finns idag inte heller någon prospektiv studie rörande hur mycket alkohol som konsumeras av levertransplanterade som transplanterats för cirros av annan orsak än alkohol. Man vet inte heller vad detta innebär för prognosen.

Studiehypotesen är att alkoholkonsumtion efter levertransplantation har en negativ effekt på hälsa och överlevnad.

Denna prospektiva studie kommer att utvärdera effekten av alkoholkonsumtion på transplantationsresultatet och detaljerat justera för möjliga "confounding factors" såsom drogmissbruk, kriminalitet, familjeanamnes på beroende, psykisk sjukdom samt andra sjukdomar utanför levern.

Aldrig tidigare har någon studie så detaljerat tittat på tidigare och nuvarande alkoholintag och dess konsekvens för patientmortalitet och morbiditet efter levertransplantation. Det kan också bli möjligt att bedöma om även intag av mindre mängder alkohol efter transplantationen kan påverka resultatet.

En tidigare retrospektiv studie har visat att många av de patienter som remitteras för levertransplantation med en icke-alkoholorsakad leversjukdom har haft ett alkoholintag under sin livstid, fram till transplantationen, jämförbar med intaget för patienter remitterade med alkoholsjukdom (Day E, 2008). Konsekvenserna av och omfattningen av detta kan nu bli belyst i en prospektiv studie. I studien ingår bl.a. noggranna intervjuer vid inklusion samt under 2 års uppföljning. Vad gäller uppföljning av mortalitet planeras 10 års uppföljning.

Docent Mia Ericson, Göteborgs Universitet

Begränsat intag av taurin i kosten och dess påverkan på alkoholintag

Skadlig alkoholkonsumtion är ett globalt problem som är den underliggande faktorn till både sjukdom och dödsfall. Drygt 5 procent av den uppskattade "global burden of disease" kan arelateras till skadlig alkoholkonsumtion vilket medför att ett mycket stort antal individer lider på grund av sitt alkoholintag.

Att minska alkoholkonsumtionen på populationsnivå är positivt ur ett folkhälsoperspektiv, och för de positiva socioekonomiska konsekvenserna som det får. För att införa preventiva åtgärder mot skadlig alkoholkonsumtion behöver vi förstå varför individer dricker alkohol och varför alkohol påverkar individen att dricka för mycket.

Att uppmärksamma (eller avfärda) taurins påverkan på hur människor väljer att dricka alkohol är av stort intresse för hela samhället.

I en parallell studie har vi tidigare utforskat de bakomliggande mekanismerna till att alkohol kan aktivera hjärnans belöningssystem och där öka dopamin, en egenskap som är gemensam för alla beroendeframkallande droger. I dessa studier fann vi att den kroppsegna aminosyran taurin är nödvändig. I våra tidigare studier på djur fick vi

indikationer på att ökade eller minskade halter taurin påverkar hur individen upplever effekten och på sikt mängden alkohol som konsumeras. De flesta människor får i sig taurin från animaliska produkter i kosten, men de individer som istället väljer en vegansk livsstil får inget taurin tillfört från kosten och har då 75 procent lägre nivåer av taurin i kroppen jämfört med allätare. Ett annat fenomen som påverkar intaget av taurin är energidrycker. Denna typ av dryck, som är inte innehåller några animaliska produkter innehåller ändå stora mängder tillsatt taurin.

Epidemiologiska studier har också visat att veganer generellt har en låg alkoholkonsumtion men att vissa undergrupper har en normal alkoholkonsumtion. Om just dessa undergrupper består av individer som konsumerar energidrycker är inte känt. Med en helt ny infallsvinkel vill vi nu i det föreslagna projektet pröva om en vegansk livsstil som då utsluter konsumtion av taurin skulle kunna vara en preventiv åtgärd för ett minskat alkoholintag. Att uppmärksamma (eller avfärda) taurins påverkan på hur människor väljer att dricka alkohol är av stort intresse för hela samhället.

Adj Professor Yvonne Forsell, Karolinska Institutet

Alcohol consumption and mental health

Det finns en komplex relation mellan alkoholkonsumtion och mental ohälsa. Vi vet att hög alkoholkonsumtion leder till mental ohälsa och att personer med mental ohälsa ofta självmedicinerar med alkohol. Mental ohälsa är ett ökande problem, speciellt bland yngre personer.

Alkoholkonsumtionen minskar i Sverige utom bland unga vuxna, där ser man en ökande förekomst av alkoholberoende och vård orsakad av alkoholförgiftning. En annan grupp som utskiljer sig är personer som är över 60 år.

Studien ska använda två befolkningsbaserade studier och registerdata för att undersöka tidssambandet mellan mental ohälsa och alkoholkonsumtion. Den ena studien är Stockholms folkhälsoundersökning som har data på

– vad kommer först, mental ohälsa eller hög alkoholkonsumtion?

cirka 18 000 vuxna personer från fyra tillfällen under en tolvårsperiod. Den andra är PART studien med data på

8000 personer från tre tillfällen under en tioårsperiod. Båda studierna innehåller omfattande information om levnadsförhållanden, mental hälsa och alkoholkonsumtion och har dessutom data från vårdregister och läkemedelsregister. Det gör att vi kan analysera tidssambandet – vad kommer först, mental ohälsa eller hög alkoholkonsumtion? Vi kan även definiera sårbarhetsfaktorer som gör individer extra känsliga.

Studien ämnar även undersöka hur alkoholkonsumtion påverkas om man behandlar depression och stressrelaterad mental ohälsa. Detta görs genom att använda data från en interventionsstudie (Regassa) som innefattar cirka tusen personer, i åldrarna 18–64 år, med depression som behandlats inom primärvården. Regassa har data från tre tillfällen under en ettårsperiod. Studien har ett unikt rikt material och kan ge viktig information om vilka faktorer som gör att vissa personer lättare utvecklar mental ohälsa om de har en hög alkoholkonsumtion. Detta gör att vi kan rikta interventionsstudier till de sårbara grupperna.

Informationen är även viktig för befolkningen, om man vet att man har en högre risk kan detta vara en motiverande faktor till att söka hjälp för att ändra sitt beteende. Vice versa, kunskaper om vilka personer med hög alkoholkonsumtion som har en större risk att utveckla mental ohälsa är viktig för behandlare. Inom vården finns ofta en föreställning att om man lindrar depressionen så minskar alkoholkonsumtionen. Vår hypotes är att detta inte är fallet. Om det skulle vara så måste vården av depression vara mer uppmärksamma på alkoholkonsumtionen från första besöket.

Professor Mika Gissler, Karolinska Institutet

Mental och fysisk hälsa hos vuxna barn av alkoholister

Vår kunskap om potentiella hälsoeffekter vid vuxenåldern hos barn av föräldrar med diagnos av alkoholberoende är mycket begränsad. Studiefrågan är viktig eftersom användningen av alkohol bland kvinnor har ökat avsevärt under de senaste årtiondena.

Detta är en befolkningsbaserad kohortstudie med data från de svenska hälsoregistrarna. Studiekohorten kommer att omfatta alla barn födda i Sverige mellan 1973 och 1995. Vi syftar till att avgöra om vuxna barn till föräldrar med alkoholberoende har, jämfört med den allmänna befolkningen, ökat riskerna för:

1. prematur dödlighet, dvs. dödsfall på grund av somatiska sjukdomar och medicinska tillstånd, skador eller självmord,
2. diagnos för allvarliga sjukdomar, till exempel psykiatriska störningar, självmordsförsök, andra skador och somatiska sjukdomar, såsom kardiovaskulära sjukdomar, diabetes, cancer eller reumatisk sjukdom och
3. diagnos för alkohol- eller drogmissbruk eller -beroende.

Forskningsfrågorna är viktiga för att förstå när och vilken typ av tidiga insatser för att undvika överdödligheten och översjukligheten, vilket i sin tur potentiellt har en betydande inverkan på folkhälsan.

Interventionerna måste planeras och skraddarsys för primärvårdsvården, som ansvarar för att leverera tjänster för gravida kvinnor samt för barn och unga vuxna i Sverige.

Interventionerna måste planeras och skraddarsys för primärvårdsvården, som ansvarar för att leverera tjänster för gravida kvinnor samt för barn och unga vuxna i Sverige.

Professor Linda Hassing, Göteborgs universitet

Skyddar måttligt alkoholintag den kognitiva hälsan vid åldrandet?

Syftet med projektet är att undersöka sambandet mellan alkoholkonsumtion och kognitiv hälsa vid åldrandet. Det påstås att måttlig alkoholkonsumtion har skyddande effekt på både hälsa i allmänhet och kognitiv hälsa. Slutsatsen bygger på forskning där gruppen absolutister jämförs med gruppen som dricker måttligt.

Denna jämförelse har kritiserats då gruppen absolutister inte består av enbart absolutister utan till en stor del inkluderar individer som har slutat att dricka av hälsoskäl. Detta medför att kontrollgruppen (absolutisterna) redan från början är skev vad angår hälsa vilket är ett problem i studier där utfallsmåttet är just hälsa.

Alkoholkonsumtion räknas som en livsstilsfaktor där en mängd studier har undersökt sambanden med minnesfunktion och andra kognitiva förmågor.

Vid normalt åldrande försämras minnet något medan större minnespåverkan har sin förklaring i olika medicinska tillstånd varav demenssjukdomar står för den största delen. Det finns ingen behandling eller bot för demenssjukdomarna varför mycket forskning riktas mot preventiva åtgärder som kan skjuta upp och eventuellt förhindra insjuknande. Livsstilsfaktorer ses som ett tänkbart mål där preventiva åtgärder kan sättas in.

Alkoholkonsumtion räknas som en livsstilsfaktor där en mängd studier har undersökt sambanden med minnesfunktion och andra kognitiva förmågor.

Resultaten från denna forskning har tolkats som stöd för att måttlig alkoholkonsumtion är bra för den kognitiva hälsan vilket i sin tur har lett till att alkoholkonsumtion har hamnat bland de livsstilsfaktorer som anses kunna motverka kognitiv svikt och minnesförsämringar vid åldrande. Denna slutsats är något paradoxal med tanke på att alkoholberusning i stunden påverkar minne och kognition negativt; forskningen visar exempelvis att alkohol har negativ inverkan på både inkodning av information samt framtagning av information. Ännu mer motsägelsefullt är det med tanke på definitionen av måttlig alkoholkonsumtion. Denna definition är mycket oklar, den är kulturbunden och kan variera från mindre än 1 glas i veckan till 1-2 glas dagligen (motsvarar 1-2 flaskor vin i veckan).

Bättre kunskap eller en förklaring till den paradox som råder kring effekterna av måttlig alkoholkonsumtion behövs. Denna kunskap kan hjälpa dels det professionella samhället, som ger råd kring alkoholkonsumtion, och dels individer som är intresserade av livsstil som kan bidra till bättre kognitiv hälsa vid åldrandet. Resultaten kan därför ha stort värde för den enskilde individen och samhället i stort, både i ett folkhälso- och ekonomiskt perspektiv.

Professor Markus Heilig, Linköpings universitet

Childhood trauma exposure as a risk factor for alcohol use disorder

Vi studerar långsiktiga psykologiska och neurobiologiska konsekvenser av tidiga livstrauman, och deras bidrag till risken för utveckling av alkoholproblem.

Epidemiologiska studier har funnit ett samband mellan tidiga livstrauman och alkoholberoende, men dessa studier kompliceras av att exponering för negativa livshändelser i barndomen i dessa baserats på retrospektiv självrapport. Det finns därmed en potentiell felkälla, genom att individer som utvecklat problem i vuxen ålder kan ha en högre benägenhet att rapportera exponering för trauma. Vidare är det oklart vilka psykologiska och neurobiologiska mekanismer som förmedlar den ökade risk för alkoholproblem som sannolikt orsakas av traumaexponering i barndomen.

Föreliggande studie är baserad på en unik kohort som finns inom Region Östergötland. En specialiserad mottagning inom barn- och ungdomspsykiatri, BUP Elefanten, har sedan lång tid tagit emot, bedömt och behandlat traumatiserade barn. Hos dessa har således traumaexponeringen dokumenterats prospektivt, utan kännedom om utfall i vuxen ålder. Av barn som bedömts vid enheten har nu ett tillräckligt antal uppnått vuxen ålder för att tillåta en undersökning av ev. alkoholproblem, och av mekanismer bakom dessa.

I en första delstudie har vi inhämtat registerdata över vårdkonsumtion för individer >18 års ålder som undersökts vid BUP Elefanten, och från matchade kontroller. Vi har i dessa data jämfört förekomsten av vårdbesök för alkoholrelaterade diagnoser hos de två grupperna. Detta låter oss bestämma den riskökning som är att hänföra till traumaexponeringen. Vi undersöker specifikt om denna riskökning skiljer sig mellan män och kvinnor. Vår hypotes, baserad på preliminära data, är att effekten är större för kvinnor. Denna delstudie håller för närvarande på att kompletteras med extraktion av journaldata för att kvantifiera trauma exponering, och analys av andra registerdata för att kontrollera för ett flertal bakgrundsfaktorer.

I en andra delstudie som nu startat inbjuder vi ett antal traumaexponerade individer med eller utan alkoholdiagnos, samt ej exponerade kontroller, och genomför laboratorieundersökningar av stressreaktivitet och känslereglering. Vi använder innovativa psykofysiologiska metoder, som undersöker signaler till ansiktets mimiska muskulatur för att värdera känslor på olika stimuli; samt funktionell hjärnabbildning för att identifiera hjärnstrukturer vars funktion är förändrad. Vår hypotes här är att traumaexponering tidigt i livet leder till en bestående uppreglering av negativa emotioner, speciellt som reaktion på sociala stressorer.

Det finns därmed en potentiell felkälla, genom att individer som utvecklat problem i vuxen ålder kan ha en högre benägenhet att rapportera exponering för trauma.

Dr Anna Jönsson, Rättsmedicinalverket

Fatal accidents involving alcohol with emphasis on road traffic accidents

Rättsmedicinalverket har som uppdrag att utföra rättsmedicinska undersökningar på uppdrag av rättsväsendet (f a polis och åklagare). Verket utför obduktioner på begäran av polisen av oklara dödsfall men också av olycksfall med dödlig utgång, bland annat trafikolyckor.

Varje år utförs också ett stort antal blodprovsanalyser i fall där misstanke om påverkan av alkohol- och/eller droger under körning föreligger. Våra analyser omfattar alkohol, illegala droger samt ett stort antal psykoaktiva läkemedel. Vi har tidigare studerat förekomst av alkohol och droger hos omkomna förare och funnit att cirka 20 procent har alkoholhalter över 0,2 promille och illegala droger i cirka 7 procent av fallen. Det är känt bland annat från studier i Norge att återfallsfrekvensen bland rattfyllerister är hög.

I den här studien kommer olycksfall obducerade av Rättsmedicinalverket under perioden 2006 – 2016 att inkluderas. Med hjälp av personnummer kommer information om från STRADA (informationssystem för olyckor och skador i trafiken) vid Transportstyrelsen kombineras med register hos Rättsmedicinalverket för trafikdöda förare.

Genom att utnyttja vårt unika material kan vi studera och jämföra olyckor med fokus på trafikolyckor där alkohol påvisas i blodet och jämföra med fall där detta inte är fallet.

Detta kommer att göra det möjligt att göra mer djupgående analyser än vad som tidigare gjorts av dödsfall i trafiken där alkohol påvisats vid obduktionen. Genom att utnyttja vårt unika material kan vi studera och jämföra olyckor med fokus på trafikolyckor där alkohol påvisas i blodet och jämföra med fall där detta inte är fallet. I studien kommer ca 2000 avlidna förare att inkluderas, vilket ger en större studiepopulation av avlidna förare med alkohol i blodet än vad som tidigare studerats i Sverige. Vi avser också att studera kombinationen alkohol, droger och läkemedel. Dessutom har vi möjlighet att studera om omkomna förare tidigare har förekommit som misstänkta för rattfylleri, vilket inte gjorts tidigare i Sverige. Sammantaget ger detta oss möjligheter att jämföra alkoholrelaterade olycksfall med sådana där inte alkohol är involverat. Detta borde kunna vara av intresse i planering av förebyggande arbete mot alkoholrelaterade olycksfall. Kunskap om tidigare förekomst i rattfyllerifall och kombination med läkemedel/droger borde vara av värde.

Frågeställningar som kommer att belysas:

- I vilken utsträckning har omkomna förare alkohol i blodet, enbart eller i kombination med droger/läkemedel?
- Föreligger det någon skillnad mellan olyckor där alkohol är inblandat och där icke alkohol förekommer?
- I vilken utsträckning är förare med alkohol kända av rättsväsendet tidigare?
- När det gäller andra typer av olyckor, hur ofta är alkohol inblandat?

Belysning av dessa frågeställningar borde kunna skapa underlag och ge kunskap inför fortsatta och djupare studier syftande till att planera och genomföra preventiva åtgärder f a inom området trafik och alkoholmissbruk.

Docent Håkan Källmén, Karolinska Institutet

Svenskarnas alkoholvanor 2018 samt en prövning av skärningspunkter

Syftet med projektet är dels att göra den sjätte i en serie av 5 st tidigare mätningar, befolkningens alkoholvanor och därmed få en uppfattning av hur alkoholvanorna utvecklats sedan EU-medlemskapet i olika ålders- och könsgrupper under tidsperioden 1997-2018 enligt AUDIT. Dels att pröva validiteten i de skärningspunkter som används eller ta fram nya enligt DSM-5.

Vi har i de föregående fem mätningarna med AUDIT visat på förändringar av alkoholvanorna i olika befolkningsgrupper men att i befolkningen som helhet har alkoholvanorna stabiliserats sedan 1991. Det är dock viktigt för det alkoholpreventiva arbetet och för forskningen i övrigt att över tid veta hur alkoholvanorna utvecklas i olika grupper.

Det är dock viktigt för det alkoholpreventiva arbetet och för forskningen i övrigt att över tid veta hur alkoholvanorna utvecklas i olika grupper.

Validiteten i olika skärningspunkter för AUDIT och för AUDIT-C gällande riskkonsumtion har diskuterats mycket på senare tid kanske främst inom psykiatri. Denna studie kan bidra till att ge svar på de frågor som ställts.

Dr Michael Livingston, La Trobe University

Children with heavy drinking parents in the general population

Studier har visat att barn till föräldrar som fått vård och behandling för sina alkoholproblem har en förhöjd risk för många negativa konsekvenser, till exempel missbruk av alkohol och droger, fysisk och psykisk ohälsa, problem i skolan och med relationer i familjen.

Situationen för barn till föräldrar med alkoholproblem i den allmänna befolkningen och som inte har varit i kontakt med vård och behandling har dock inte studerats i samma omfattning. Sådana studier är angelägna givet att denna grupp av barn är betydligt större och därför bör stå för en betydande del av denna problematik.

Vidare kommer vi att studera om risken för dessa problem modifieras av socioekonomisk position och i vilken utsträckning dessa problem tenderar att vara kroniska eller föränderliga över tid.

Det övergripande syftet med detta projekt är att ta reda på i vilken utsträckning även dessa barn har en ökad risk för problem i fråga om problematisk substansanvändning, fysiska och psykiska problem, dåliga familjeförhållanden och svårigheter i skolan. Vidare kommer vi att studera om risken för dessa problem modifieras av socioekonomisk position och i vilken utsträckning dessa problem tenderar att vara kroniska eller föränderliga över tid.

Följande mer specifika frågeställningar kommer att undersökas:

1. Finns det en förhöjd risk för problematisk substansanvändning, fysiska och psykiska problem, dåliga familjeförhållanden och svårigheter i skolan, bland barn till föräldrar med alkoholproblem i den allmänna befolkningen?
2. Hur föränderliga är barnens negativa erfarenheter av föräldrarnas alkoholproblem i den allmänna befolkningen?
3. Är förändringar i barnens utsatthet för föräldrars alkoholproblem i den allmänna befolkningen relaterade till förändringar i barnens substansanvändning, hälsosituation, skolprestation och familjerelationer?
4. Är de negativa konsekvenserna för barn till föräldrar med alkoholproblem i den allmänna befolkningen annorlunda än för barn till föräldrar som fått vård och behandling för sina alkoholproblem?

Docent Mats Ramstedt, Karolinska Institutet

Drinking and multiple substance use in the Swedish general population

Samtidig användning av tobak, narkotika och icke-förskrivna läkemedel är vanligt bland patienter i behandling för alkoholproblem och leder till sämre behandlingsresultat.

I samband med rättsmedicinska undersökningar finner man också ofta andra droger i kroppen hos personer som dör av alkoholrelaterade dödsorsaker. Trots att patienter i behandling och utsatta grupper är viktiga att studera, är det också angeläget att genomföra studier i hela befolkningen, inklusive bland de med alkoholproblem som inte söker behandling. Vissa studier visar att alkoholkonsumtionen i den allmänna befolkningen till och med leder till fler problem än bruket i kliniska populationer eftersom den består av så pass många fler personer. Studier av samtidig användning av tobak, narkotika och läkemedel bland alkoholkonsumenter i den allmänna befolkningen är dock sällsynta internationellt och saknas helt i Sverige.

Huvudsyftet med detta projekt är att fylla denna kunskapslucka i Sverige och att med hjälp av tvärsnittsdata och longitudinella data, kartlägga och analysera förekomsten av samtidig användning av tobak, narkotika och läkemedel bland olika alkoholvanegrupper i Sverige.

Följande forskningsfrågor ska studeras i projektet:

- Hur vanlig är förekomsten av samtidig användning av tobak, narkotika och läkemedel bland alkoholkonsumenter i den allmänna befolkningen och hur skiljer sig användningsmönstren i olika undergrupper?
- I vilken utsträckning leder samtidig substansanvändning i olika alkoholvanegrupper till en högre risk för missbruk och beroende jämfört med om endast alkohol konsumeras?
- Hur påverkar samtidig substansanvändning risken för att inte kunna ta sig ur ett problem jämfört med när endast alkohol konsumeras?

Analyserna kommer att baseras på data från en stor nationell befolkningsundersökning som inkluderar en panel med exceptionellt hög svarsfrekvens och som innehåller frågor om användning och problem relaterade till alkohol, tobak, narkotika och läkemedel.

Studier av samtidig användning av tobak, narkotika och läkemedel bland alkoholkonsumenter i den allmänna befolkningen är dock sällsynta

Professor Ingmar Skoog, Göteborgs Universitet

Alcohol use among older adults. A matter of concern?

Målsättningen är att studera alkoholbruk hos äldre, dess förekomst, riskfaktorer och konsekvenser. Vi vill studera hur alkoholkonsumtion hos äldre påverkas av kön, könsroller, psykisk och kroppslig hälsa, socioekonomiska skillnader, psykosociala, neurobiologiska och genetiska faktorer under livsloppet och mellan olika generationer.

Vi vill studera konsekvenserna av alkoholbruk hos äldre i relation till dödlighet, kroppslig och psykisk hälsa, intellektuell (kognitiv) förmåga och demens och sociala omständigheter. Studierna ger också möjlighet att undersöka hur alkoholbruk hos äldre är relaterad till förändringar i hjärnan och kroppen.

Studierna omfattar representativa urval av äldre i befolkningen som följs under lång tid; a) H70-studien omfattar äldre födda 1901-02 (följda från 70 till 102 års ålder), 1905-06 (följda från 70 till 79 år), 1922 (följda från 70 till 93 år), 1930 (följda från 70 till 85 års ålder, med nya uppföljningar planerade vid 88 och 90 års ålder) och 1944 (undersökta vid 70 års ålder, uppföljningar planeras vid 75 och 79 års ålder). b) H85-studien omfattar äldre födda 1901-02 (undersökta från 85 till 102 års ålder), 1923-24 (undersökta från 85 till 90 års ålder, fortsatt uppföljning planeras) och 1930 (undersöks vid 85 års ålder, uppföljningar planeras vid 88 och 90 års ålder). c) 95+ studien (uppföljningsundersökningar av 95 åringar och äldre; N=1020). d) Kvinnoundersökningen (1462 kvinnor följs under 48 år från 1968-2016). Studierna innehåller bland annat undersökning av alkohol och narkotikaförbrukning, psykiatriska och kroppsliga sjukdomar, psykosociala förhållanden, könsroller, syn, hörsel, intellektuell förmåga, ryggvätska, funktionsförmåga, kroppssammansättning, genetiska undersökningar, dietistundersökningar, laboratorietester, hjärnabbildning med datortomografi och magnetkamera. Då de flesta data är insamlade används bidraget framförallt för dataanalyser och skrivande av vetenskapliga publikationer.

Projektet kommer att öka vår kunskap om alkoholkonsumtion hos äldre och hur den förändrats över tid

Projektet kommer att öka vår kunskap om alkoholkonsumtion hos äldre och hur den förändrats över tid. De omfattande longitudinella undersökningarna upp till mycket höga åldrar av alkoholbruk hos äldre är unika för den här studien. Det kommer att öka vår kunskap om konsekvenserna av alkoholkonsumtion hos äldre i relation till demens, depression, andra psykiska sjukdomar, kroppsliga sjukdomar och sociala förhållanden. Det kommer också att ha betydelse för sjukvården och samhället genom att den kartlägger faktorer som påverkar alkoholkonsumtionen hos äldre, vilket kan ha betydelse för förebyggande insatser.

Professor Peter Wennberg, Stockholms universitet

Alcohol Misuse and Autism Spectrum Disorders: co-occurrence, treatment obstacles

Projektet syftar till att beskriva dryckesvanor hos individer med autismspektrumstörning (ASD) utan intellektuell funktionsnedsättning (Asperger).

Den lilla litteratur som finns inom området tyder på att skillnaderna i dryckesvanor hos gruppen med ASD kan vara mycket stora beroende av vilken typ av psykiatrisk samsjuklighet som förekommer. Det finns också skäl att förmoda att individer med ASD och alkoholproblem inte är behjälpta av alkoholbehandling i lika hög utsträckning som andra.

Föreliggande projekt belyser sambandet mellan autismspektrumstörning och alkoholproblem utifrån tre olika datakällor: registerdata från främst patientregistret, enkäter via intresseföreningar för autism och Asperger samt djupintervjuer. I ett första skede fokuseras på registerdata för att beskriva prevalens, samsjuklighet, betydelsen av samsjuklighet vårdkonsumtionsmönster samt omfattningen av överdödlighet.

Det projektet kommer att utmynna i omfattar kunskap kring:

1. i vilken omfattning ASD utgör en risk respektive underrisk för alkoholproblem,
2. vilken typ av psykiatrisk samsjuklighet som länkar ihop ASD med alkoholproblem,
3. i vilken utsträckning kombinationen ASD och en alkoholdiagnos ökar mortalitetsrisken,
4. i vilken utsträckning ASD är en komplicerande faktor vid alkoholbehandling,
5. om det finns skillnader i motiv till drickande mellan individer med ASD jämfört med individer med andra neuropsykiatriska tillstånd samt
6. vilka erfarenheter individer med ASD har av alkohol och hur det påverkar deras attityder och deras syn på preventiva insatser.

Det finns också skäl att förmoda att individer med ASD och alkoholproblem inte är behjälpta av alkoholbehandling i lika hög utsträckning som andra.

Juniora forskare

Forskningsprojekt om vad som förebygger alkoholskador, missbruk och beroende samt ökar kunskapen om vård- och behandlingsmetoder.

Med Dr Andrea de Bejczy, Göteborgs Universitet

The NordAlc project – pathophysiology, prognosis and treatment outcome in AUD

Alkoholberoende är en förödande sjukdom för individen, anhöriga och samhället. Men fortfarande finns det stora kunskapsluckor om vad som påverkar prognos och behandlingsutfall, samt vad som kännetecknar de som drabbas värst.

Det är av största vikt att bedriva forskning för att ge ökad kunskap om sjukdomsbilden och om fungerande behandlingsstrategier inom sjukvården. Alkoholberoende finns både i samhället och i vården och en helhetsbild över situationen kan underlätta en hälsoekonomisk kostnads-effektivitetsberäkning över de åtgärder som finns att tillgå samt öppna för nya möjliga vägar.

Syftet med projektet är att

- beskriva fenotyp, genotyp och den mosaik av relaterade symptom som alkoholberoende består av, genom intervju och självskattningsskalor, genom blod- och ryggmärgsvätskemarkörer, genom hjärn-avbildning och hjärnvågsmätning, genom psykometriska och neuronmetriska tester,
- att undersöka relationen mellan objektiva markörer och testresultat och symptom, prognos och behandlingsutfall samt
- att leta efter kluster och mönster som kan förklara skillnader i sjukdomsbild hos alkoholberoende patienter.

Studien är planerad som en longitudinell studie som vill fånga in alla patienter med alkoholberoende som passerar vården via alkoholkliniker i storgöteborg. Framför allt kommer rekryteringen att koncentreras på Nordhems-kliniken som är Beroendekliniken, Sahlgrenska alkoholklinik. Med ett samarbete med personal på kliniken samt forskningssköterskor kommer alla informeras om studien och vid ett informerat samtycke kommer patienten att genomgå basbatteri av frågeformulär, undersökningar och provtagningar. Information från journaler angående mediciner, samsjuklighet och utredningar kommer att stärka upp den medicinska historiken. Subpopulationer kommer att genomgå en mer extensiv undersökning med hjärn-avbildningstekniker, ett utökat

provtagningsschema och psykometriska och neurometriska tester. Merparten av dessa kommer att ske i gruppens lokaler för kliniska provningar. Uppföljning planeras efter 1, 5 och 10 år. Samarbete finns vad gäller alkoholmarkörer och markör för hjärnskada och samarbete kommer att upprättas för hjärn-avbildning och hjärnvågsmätningar. Alkoholberoende är en förödande sjukdom förknippad med stort lidande, hög överdödlighet och stora påfrestningar på samhället.

*Alkoholberoende är en
förödande sjukdom förknippad
med stort lidande, hög
överdödlighet och stora
påfrestningar på samhället.*

Med en ökad kunskap om bakomliggande orsaker som påverkar prognos och behandlingsresultat och genom att finna mönster som är kopplad till sjukdomsbild kan man öka möjligheten att förbättra vården av alkoholberoende patienter och även utgå från en individualiserad behandlingsplan. Genom att koppla ihop information från olika register med sjukdomssymptom och behandlingsutfall, kan en mer holistisk vy av den alkoholberoende patienten i samhället uppnås. Hälsoekonomiska kostnadeffektivitets beräkningar kan göras med utgångspunkt i studieresultaten, vilket också kan optimera behandlingsstrategier.

Med Dr Mikael Gajeci, Beroendecentrum Stockholm

Moderatorer samt utfalls- prediktion i internet-självhjälp för alkoholbrukssyndrom

Den stora majoriteten av individer med alkoholbrukssyndrom söker aldrig hjälp, med stora kostnader för individen, närstående och samhället till följd.

Internetbaserade självhjälpssystem erbjuder en betydligt lägre tröskel för hjälpsökande än traditionell behandling och kan erbjudas till tusentals användare utan att detta belastar ytterligare resurser. Dessa självhjälpssystem har i tidigare forskning visat sig vara effektiva i att minska problematiskt drickande, men mycket återstår att lära om denna behandlingsform: för vem den passar, dess verkamma mekanismer, och huruvida resultaten går att statistiskt förutsäga. Svar på dessa frågeställningar skulle vara till stor nytta i utvecklandet av nästa generations internetbehandlingar, samt i implementeringen av denna behandlingsform inom reguljär vård.

Vi planerar tre studier på redan insamlad data från en stor, naturalistisk behandlingsstudie med över 4000 deltagare, i syfte att besvara dessa viktiga frågeställningar. Behandlingsstudien undersökte ifall ett internetbaserat självhjälpssystem med åtta moduler, med utgångspunkt i kognitiv beteendeterapi och motiverande samtal, var effektivt i att minska deltagarnas drickande (självrapporterade standardglas alkohol innan och efter behandling). En uppsjö andra mått samlades in före, efter och under behandling. I vår första föreslagna studie vill vi undersöka ifall det är möjligt att med statistiska metoder identifiera dolda grupper av programdeltagare utifrån deras samlade problembild (dryckesmönster, samsjuklighet, förändringsvillighet med mera) och ifall dessa grupper får olika behandlingsutfall.

I den andra studien vill vi extrahera data om programanvändandet för att undersöka ifall det finns någon särskild del i behandlingsprogrammet som förklarar goda utfall. Detta kan tänkas skilja sig mellan olika grupper av deltagare (såsom identifierade i första studien).

I den tredje studien vill vi använda oss av avancerad maskininlärning för att undersöka ifall det är möjligt att statistiskt förutsäga behandlingsavhopp respektive goda och dåliga behandlingsutfall utifrån de uppgifter som angavs i samband med hjälpsökandet. Detta, återigen, kan tänka sig skilja mellan olika grupper av deltagare, och skulle möjliggöra att i framtida implementeringar kunna ge rätt behandling till rätt hjälpsökande utan dröjsmål.

*Internetbaserade
självhjälpssystem
erbjuder en betydligt
lägre tröskel...*

Fynden från dessa tre studier skulle kunna vara till stor nytta i utvecklandet av nya, ännu effektivare internetbaserade självhjälpssystem för alkoholbrukssyndrom, samt deras implementering inom reguljär vård, vilket på sikt skulle kunna minska det problematiska alkoholbrukets skadliga påverkan på individ, närstående och samhälle.

Dr Mats Hallgren, Karolinska Institutet

Acute effects of exercise on alcohol urges and mood

Antalet individer som söker hjälp för alkoholberoende är lågt och även om traditionella behandlingar är effektiva så hjälper de inte alla.

Fysisk träning är en icke stigmatiserande och potentiellt effektiv kompletterande behandling för alkohoberoende. Men det behövs mer forskning inom området. Alkoholbegär är ett av kriterierna för alkoholberoende och anses relatera till svårighetsgraden av beroendet och återfallsrisken.

Vi avser undersöka den omedelbara effekten av en kort session konditionsträning på alkoholbegär, sinnesstämning och ångest hos vuxna med alkoholberoende.

En kort session konditionsträning har visat sig ha en omedelbar reducerande effekt på negativ sinnesstämning i den allmänna befolkningen, och har även visat sig kunna dämpa rökbegär hos tobaksrökare.

Vi avser undersöka den omedelbara effekten av en kort session konditionsträning på alkoholbegär, sinnesstämning och ångest hos vuxna med alkoholberoende. För att uppnå detta används en randomiserad crossover-design. Efter informerat samtycke kommer deltagarna att randomiseras till antingen en kort sessions (12-minuters) måttlig konditionsträning eller en tyst vila, med en två-dagars vänteperiod ('washout' period) mellan tillfällena.

Studien ingår i en större RCT som beräknas börja i januari 2018, även den utförs av sökanden. Nyttan av studien är att den kan utveckla klinisk praxis. Om fysisk träning minskar begäret att dricka alkohol kan detta stärka incitamentet till att använda träning som tilläggsbehandling för alkohoberoende.

Docent Evelina Landstedt, Umeå universitet

How do civically-engaged youth develop the collective capacity to influence alco...

Projektets syfte är att undersöka hur föreningsaktiva ungdomar ålder 15-18 genom olika former av engagemang kollektivt utvecklar strategier vad gäller ungas bruk av alkohol.

Därigenom kan projektet generera kunskap om hur ungas olika former av samhällsengagemang kan ses som en resurs i utformandet av hälsofrämjande interventioner kring alkoholanvändning.

Projektet fokuserar på ungas egna erfarenheter och perspektiv, en ansats som ofta saknas i forskningsfältet. Detsamma gäller inriktningen på förenings- och samhällsengagemang; det utgör en social arena (online och offline) som påverkar ungas attityder och beteenden och som behöver inkluderas i forskning om alkohol och unga. Förenings- och samhällsengagemang inkluderar delaktighet i en mängd olika platser och miljöer: idrotts- och kulturföreningar, frivilligorganisationer, gräsrotsaktivism och politiska organisationer. Utifrån ett folkhälso-perspektiv sätter vi alkoholkonsumtion bland unga i en samhällskontext med fokus på ungas välbefinnande samt ett intersektionellt perspektiv.

Projektet planeras genomföras som en kvalitativ studie i två kommuner i norra och centrala Sverige - Umeå och Karlstad - genom tre parallella processer. Först genomförs en bred kartläggning av ungas samhällsengagemang inom olika arenor för att förstå vilka former av engagemang och delaktighet de föredrar, samt vilka formella mål och strategier de har för att hantera alkoholbruk. I steg två genomförs fokuserade fallstudier med sex organisationer. Denna process innefattar exempelvis observationer, intervjuer och workshops med aktiva ungdomar. Det tredje steget är ett djupgående fältarbete för att förstå engagerade ungas egna uppfattningar av alkohol- och droganvändning, vilka strategier de föredrar för att generera samhällsändringar (formellt såväl som informellt) och hur de ser på sitt egna kollektiva inflytande över alkoholanvändning. I denna del är fokus på de workshops som genomfördes i del tre samt på hur unga kan formulera och kommunicera sina strategier och förslag till beslutsfattare.

Projektet kommer att tillföra praktiskt användbar kunskap för kommuner, landsting/regioner och aktörer i det civila samhället. Projektet kommer att skapa kunskap om hur ungas röster och strategier kan bli hörsammade i det offentliga samtalet, inklusive konkret politik och samhälls-satsningar, inte minst inom hälsa och välbefinnande. Det intersektionella teoretiska perspektivet, som tar hänsyn till hur ungas inflytande skapas i förhållande till genus, social klass och härkomst, kommer att berika denna kunskapsgenerering. Projektets deltagarstyrda metod som syftar till att mobilisera ungdomsengagemang och deltagande kommer ytterligare att bidra till värdefull kunskap.

Projektet fokuserar på ungas egna erfarenheter och perspektiv, en ansats som ofta saknas i forskningsfältet.

Dr Jonas Raninen, Karolinska Institutet

En nationell longitudinell kohortstudie om betydelsen för ungdomar att växa upp under en period med historiskt låg alkoholkonsumtion

De senaste två decennierna har vi observerat stora förändringar i ungdomars alkoholvanor. Medan omkring 80 procent av ungdomarna drack alkohol år 2000 är det endast 40 procent år 2017.

Dagens ungdom är historisk ur ett alkoholperspektiv, det har aldrig varit så få unga som dricker alkohol och även bland dem som dricker är konsumtionen på historiskt låga nivåer. Den här utvecklingen har varit förvånande och vi vet väldigt lite om vilka mekanismer som ligger bakom den. Samtidigt som en låg alkoholkonsumtion i

Syftet med projektet är att studera bestämningsfaktorer för vilka unga som dricker och inte dricker alkohol, vilka som börjar dricka mellan 16 och 18 års ålder och betydelsen av detta för alkoholvanor vid 18 års ålder. För att göra detta kommer vi att använda oss av data från Futura01, en ny longitudinell studie som ska följa runt 6 000 ungdomar födda 2001. Studien är nationellt representativ, den första datainsamlingen genomfördes under 2017 och den första uppföljningen ska genomföras 2019. Enkäten som ligger till grund för Futura01 innefattar ett omfattande batteri med frågor och de ungdomar som medverkar i studien lämnade också sitt personnummer, vilket gör att vi kan koppla på information från flera olika register. Upplägget möjliggör detaljerade analyser av ett slag som inte tidigare varit möjliga i svensk alkoholepidemiologi kring ungdomar.

Projektet kommer att generera kunskap om vilka faktorer som ligger bakom att unga dricker, kunskap som i förlängningen är viktig för att kunna förebygga både att unga dricker och de negativa konsekvenser som följer på det. I och med att kraftiga minskningar i ungdomsdrickande har rapporterats från flera länder kommer resultaten från projektet att vara av intresse även internationellt.

Merparten av den befintliga forskningen baseras på tvärsnittsstudier och det finns ett stort behov av longitudinella studier som följer ungdomarna över tid...

tonåren kan ha en gynnsam påverkan på ungdomarnas hälsa längre fram i livet finns det tecken på att ungdomar "dricker ikapp" när de bli äldre, så de långsiktiga konsekvenserna är svåra att förutse. Merparten av den befintliga forskningen baseras på tvärsnittsstudier och det finns ett stort behov av longitudinella studier som följer ungdomarna över tid för att vi bättre ska förstå betydelsen av alkoholkonsumtion under ungdomsåren. Den långsiktiga betydelsen av den här utvecklingen, för de enskilda individer som nu växer upp men även för hela generationen, behöver studeras – och för att få bra svar på det om 10–20 år måste vi börja nu.

Juniora forskare

Forskningsprojekt om alkoholkonsumtionens och dryckesmonstrens hälso-, sociala och ekonomiska effekter på både individ-, grupp- och samhällsnivå.

Anneli Silvéén Hagström, Högskolan i Gävle

Att växa upp i missbruksmiljö: Barns berättande, aktörskap och stödbehov

Omkring 20 procent av alla barn i Sverige växer upp i en familj där minst en förälder har en riskabel alkoholkonsumtion. Att växa upp i en missbruksmiljö är en riskfaktor för att utveckla psykisk ohälsa under barndomsåren och olika typer av beteendemässiga, sociala och emotionella problem kan också påverka anpassningen till vuxenlivet.

Trots dessa risker klarar sig ändå hälften av de barn som växt upp i missbruksmiljö bra. Detta aktualiserar frågan om vad som påverkar de långsiktiga konsekvenserna av att växa upp med en förälder med alkoholmissbruk. Idag är det en brist på longitudinella studier som följer barn i missbruksmiljö över tid och studier som analyserar barns egna berättelser om denna erfarenhet – till exempel vad barnen själva tillskriver betydelse, hur de hanterar föräldrarnas missbruk samt hur behovet och tillgången till socialt och professionellt stöd ser ut i olika livsperioder.

Det aktuella projektet tar utgångspunkt i dessa frågor samt tidigare forskning om risk- och skyddsfaktorer för barns hälsa och utveckling. Genom narrativ forskningsmetod syftar det till att undersöka vad och hur en stor grupp barn och ungdomar (63 stycken) som har deltagit i Ersta Vändpunktens gruppverksamhet för denna målgrupp har berättat om sina erfarenheter i forskningsintervjuer genomförda vid tre olika tillfällen under en 10-årsperiod. Intervjuerna är redan genomförda och materialet finns förvarat på STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) men kommer att flyttas till Högskolan i Gävle där sökanden har sin anställning. Det longitudinella materialet är unikt sitt slag genom den höga graden av deltagande och den livsloppsteoretiska ansatsen som tillämpas är starkt efterfrågad och förordad bland forskare på området.

Projektet har självklar relevans för skola, hälso- och sjukvård, socialt arbete, frivilligsektorn, anhöriga samt samhället i stort genom att det kommer bidra med ökad förståelse för barns situation och behov i familjer där en eller två föräldrar missbrukar alkohol. Resultaten kommer också att kunna bidra med en riktning för hur åldersanpassat stöd och insatser bör utformas och planeras, och då även för unga vuxna som har fått förhållandevis mindre uppmärksamhet i sammanhanget. Ur ett folkhälsooperspektiv och på nationell politisk nivå torde forskningen i högsta grad ses som relevant, eftersom barn i familjer med missbruk är en särskilt prioriterad målgrupp sedan 2010.

Detta aktualiserar frågan om vad som påverkar de långsiktiga konsekvenserna av att växa upp med en förälder med alkoholmissbruk.

Yasmina Molera, Karolinska Institutet

Adolescents treated for alcohol misuse and their children: A life-course study

Forskning visar att alkoholmissbruk under tonåren är länkat till senare alkohol- och drogmissbruk, dödlighet, psykisk ohälsa och brottslighet.

De flesta studier har dock bara följt upp ungdomarna fram till ung vuxen ålder. Kunskapen om vad som händer efter 30 års ålder är begränsad, framförallt för andra utfall än missbruk. Vad händer med dessa ungdomar senare i livet? En stor del av alkoholmissbruk är ärftligt, både via genetik och miljöfaktorer. Barn till alkoholmissbrukande föräldrar löper därför hög risk att utveckla missbruk, men även brottslighet, tidig död, psykisk ohälsa och bidragsberoende i vuxen ålder. De flesta studier inom området är dock begränsade, dessutom saknas det studier som följt upp barn till personer som behandlats tidigt för sitt alkoholmissbruk. Hur går det för deras barn?

Detta forskningsprojekt kommer att följa upp ca 7000 ungdomar som behandlades för alkoholmissbruk under tre olika tidsperioder (1968-71, 1980-84 och 1997-99) samt deras barn. Även en kontrollgrupp från befolkningen kommer att följas upp för att möjliggöra jämförelser. Alla kommer att följas upp t.o.m. år 2016. Projektet har två syften:

1. Att undersöka medicinska, psykiska och sociala utfall i vuxen ålder hos ungdomar som behandlats för alkoholmissbruk.
2. Att undersöka hur det har gått för deras barn gällande medicinska, psykiska och sociala utfall.

I Sverige beräknas ca 1 000 000 personer ha ett riskbruk eller beroende av alkohol och ca 2-3 barn i varje klass växer upp med minst en alkoholmissbrukande förälder. Det stora antalet berörda personer gör det angeläget att forska om hur missbruk kan påverka flera generationer. Projektet innebär en unik möjlighet att studera medicin-

ska, psykiska och sociala utfall över en tidsperiod som sträcker sig upp till 50 år efter avslutad behandling. Enligt vår vetenskap har inga andra studier följt missbrukande ungdomar från tonåren fram till pensionsåldern. Vi kan också studera kohortskillnader som påverkats av till exempel nya behandlingssätt eller förändrade dryckesmönster. Projektet innebär även en unik möjlighet att studera negativa utfall hos barnen. Enligt vår vetenskap har ingen tidigare studie följt upp barn till personer med tidig alkoholproblematik.

Projektet kommer inte bara ge kunskap om hur tidigt alkoholmissbruk påverkar utvecklingen genom livet, utan även om hur det påverkar nästa generation. Kunskapen kan användas till att utveckla insatser som stoppar en negativ utveckling, både hos personer som uppvisat tidiga alkoholproblem och hos deras barn.

Projektet kommer inte bara ge kunskap om hur tidigt alkoholmissbruk påverkar utvecklingen genom livet, utan även om hur det påverkar nästa generation.

Fokusområde
Ungas alkoholkonsumtion

Dr Mats Anderberg, Linnéuniversitetet

En longitudinell studie av Maria-mottagningarnas ungdomar

Syftet med forskningsprojektet är att genomföra en longitudinell studie där ungdomar, som har en öppenvårdskontakt vid Maria-mottagningarna, följs upp ett respektive tre år efter påbörjad kontakt.

Det aktuella projektet kommer särskilt att studera hur riskfylld alkoholkonsumtion kan påverka ett långsiktigt behandlingsresultat för ungdomar med narkotikaproblem. Den centrala frågeställningen är att studera ungdomars förändring avseende alkohol- och narkotikaanvändning, psykisk hälsa, social situation samt hur risk- och skyddsfaktorer påverkar utfallet för olika grupper efter kontakt med Mariamottagningarna.

Projektet omfattar följande delsyften:

- att identifiera olika trajectories/utfallsgrupper, vid ett respektive tre år efter påbörjad kontakt, och som baseras på en konstruktion av utfallsvariabler (till exempel indikationer på problem med alkohol och droger eller försörjning) hämtade från nationella register,
- att analysera skillnader mellan utfallsgruppers karakteristika beträffande variabler som avser demografiska uppgifter, risk- och skyddsfaktorer samt uppgifter om interventionen och
- att undersöka hur risk- och skyddsfaktorer, uppgifter om interventionen eller andra betydelsefulla aspekter, enskilt eller i kombination, kan relateras till olika utfallsgruppers förändring över tid.

Samtliga ungdomar, 15 år och äldre, som påbörjar kontakt med Maria-mottagningarna under perioden januari 2016 till december 2016 har tillfrågats om medverkan i studien, sammantaget har 469 ungdomar valt att delta. I det aktuella projektet kommer verksamheter från följande 12 städer att medverka: Stockholm, Göteborg, Malmö, Linköping, Helsingborg, Norrköping, Eskilstuna, Södertälje, Kristianstad, Solna, Hässleholm och Sundbyberg. Projektet som helhet påbörjas i januari 2016 och beräknas vara avslutat i december 2020. Studien har godkänts av den regionala etikprövningsnämnden i Linköping.

Denna studie utgör en del i ett större forskningsprojekt som även beviljats medel från Folkhälsomyndigheten för år 2016 och 2017. Projektet har även möjliggjort flera studier av undersökningspopulationen, varav två hittills har publicerats. Projektet förväntas ge ny kunskap om målgruppens förändring avseende alkohol- och narkotikaanvändning, psykisk hälsa, social situation samt hur risk- och skyddsfaktorer påverkar utfallet för olika grupper efter öppenvårdsbehandling vid Maria-mottagningarna. Denna kunskap kan vara användbar för utformning av mer ändamålsenliga interventioner och preventionsinsatser. Identifikation av undergrupper med utgångspunkt i risk- och skyddsfaktorer kan bidra till ytterligare utveckling av interventioner och behandlingsinslag för ungdomar med alkohol- och narkotikaproblem.

Det aktuella projektet kommer särskilt att studera hur riskfylld alkoholkonsumtion kan påverka ett långsiktigt behandlingsresultat för ungdomar med narkotikaproblem.

Universitetslektor Linda Beckman, Karlstads universitet

Sociala relationer, fritidsvanor och effekten av en tidig skolbaserad intervention

Alkoholförebyggande skolbaserade interventioner, nationellt såväl som internationellt, har ofta påvisats innebära små, eller inga effekter på kort sikt.

Utvärderingar av de långsiktiga effekterna är dock bristfälliga. Därför är det, utöver att utvärdera långsiktiga effekter av förebyggande program, viktigt att studera andra faktorer samband med alkoholkonsumtion bland ungdomar, såsom sociala relationer och fritidsaktiviteter.

Syftet med projektet är att

- analysera redan insamlade longitudinella data utifrån hypotesen att faktorer som mobbning, fysisk aktivitet och idrottsdeltagande i årskurs 6 och efterföljande år har samband med alkoholkonsumtion i årskurs 9, samt
- genomföra en sista uppföljande datainsamling av elever som i årskurs 4–6 deltog i en alkoholförebyggande intervention.

Utifrån uppföljningen har vi möjlighet att studera dels interventionens effekt på alkoholkonsumtion sex år efter interventionens slut, dels samband mellan faktorer som inte explicit låg i interventionens syfte och alkoholkonsumtion vid 18–19 års ålder. Longitudinella data har under åren 2011–2015 samlats in med enkäter i årskurserna 6–9. Enkäterna innehåller, bland annat, frågor om alkoholkonsumtion, självrapporterad hälsa, fritidsaktiviteter och sociala relationer. Mer än 1300 elever, som deltog i tre ålderskohorter i intervention/kontrollgrupper ska följas upp i år 3 på gymnasiet.

Alkoholkonsumtionsmönstrens ständiga förändring hos ungdomar såväl som i samhället gör det nödvändigt med uppdaterad kunskap om faktorer som är möjliga att förändra. Det är vidare viktigt att få kunskap om huruvida interventioner som används i skolor har önskad effekt på längre sikt. Risken är att program som inte har någon påvisad effekt, eller till och med negativ effekt, fortsätter att användas i skolor. Våra resultat kommer att bli viktiga för skolor och beslutsfattare som ska allokera begränsade resurser. Att förebygga alkoholkonsumtion i unga åldrar och senarelägga debuten bör vara en prioritet givet de kroppsliga och sociala skadorna som kan

komma av alkoholkonsumtion. Föreliggande projekt är väl förankrat i några av vår tids utmaningar: alkoholkonsumtion och psykisk hälsa i den yngre befolkningen. Därutöver bidrar projektet till den vetenskapliga litteraturen genom mer kunskap om interventioner – särskilt med en trovärdig design bestående av kontroll- och interventionsskolor som ger möjlighet att identifiera kausala samband.

Risken är att program som inte har någon påvisad effekt, eller till och med negativ effekt, fortsätter att användas i skolor.

Dr Malin Björnsdotter, Göteborgs universitet

Disinhibition and alcohol use: behavioral and neurobiological mechanisms

Disinhibition är en form av bristande impuls kontroll i hjärnan som tros ligga bakom en ökad risk för generella utagerande riskbeteenden hos unga. Det här projektet syftar till att undersöka om disinhibition är en möjlig mekanism bakom alkoholmissbruk hos unga.

Vi kommer att undersöka självrapporterad alkoholkonsumtion, utagerande riskbeteenden, ADHD-symptom, symptom på psykisk ohälsa, och socioekonomisk status hos en stor grupp unga vuxna (N = 100, 18–25 år). Två grupper, 25 individer med låg alkoholkonsumtion och 25 individer med hög alkoholkonsumtion, kommer att väljas ut för vidare studier fokuserade på gruppskillnader med avseende på beteendemässiga och neurobiologiska mekanismer bakom impuls kontroll. Här kommer vi utföra beteendexperiment samt undersöka hjärnfunktion med magnetrontgenkamera.

Vårt yttersta mål är att identifiera, behandla och på sikt förhindra utagerande beteende kopplat till psykisk ohälsa hos unga, där alkoholmissbruk är en viktig faktor. Detta projekt utgör en grund för framtida studier kring rättspsykiatriska patientpopulationer med hög förekomst av alkoholmissbruk och våldsamt beteende vid Centrum för etik, juridik och mental hälsa (CELAM). Ökad förståelse av neurobiologiska- och beteendemässiga korrelat till alkoholmissbruk och nedsatt impuls kontroll, kan i förlängningen öka möjligheterna för att, till exempel, identifiera och behandla unga individer innan de utvecklar allvarliga utagerande beteenden.

Här kommer vi utföra beteendexperiment samt undersöka hjärnfunktion med magnetrontgenkamera.

Professor Per Carlson, Södertörns Högskola

Social stratifiering och den minskande alkoholkonsumtionen bland ungdomar

Den totala alkoholkonsumtionen bland ungdomar har på sistone minskat i Sverige och nedgången ser likadan ut i alla konsumtionsgrupper, från måttliga konsumenter till storkonsumenter. Ett liknande mönster har också hittats i den svenska vuxna befolkningen, undantaget de över 50 år där konsumtionen inte ser ut att ha minskat.

I Stockholm konstaterades det emellertid att det har skett en polarisering bland ungas alkoholvanor mellan 2000 och 2010, där konsumtionen tycks ha ökat bland storkonsumenterna men inte bland andra konsumtionsgrupper. För att bättre förstå ungdomars alkoholvanor och deras eventuella förändringar förefaller det vara relevant att lägga till andra sociologiska omständigheter än bara fördelningen av alkoholkonsumtion i en befolkning. En nedgång i ungdomars alkoholkonsumtion totalt sett, kan fortfarande innebära en polarisering mellan konsumtionsgrupper samt mellan andra sociala arenor och grupper såsom skolor, sociala klasser, kön och ursprung.

Syftet med detta forskningsprojekt är därför att undersöka hur ungdomars alkoholkonsumtion och berusningsdrickande har förändrats i Stockholm mellan 2002 och 2016.

Projektets frågeställningar:

- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut bland olika konsumtionsgrupper?
- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut bland olika skolor?
- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut bland olika sociala klasser?
- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut bland pojkar och flickor?
- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut bland elever med olika ursprung?
- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut i en interaktion mellan social klass, kön och ursprung?
- Hur ser förändringar av alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet ut mellan sociala klasser, pojkar och flickor och bland elever med olika ursprung inom olika skolor?

Syftet med detta forskningsprojekt är därför att undersöka hur ungdomars alkoholkonsumtion och berusningsdrickande har förändrats

Professor Kent W Nilsson, Uppsala Universitet

Adekvata, valida och reliabla indikationer för alkoholkonsumtion bland unga

Vi har de senaste åren observerat en mycket hög samsjuklighet mellan psykiatriska symtom och riskbruk av alkohol inom både barn och ungdomspsykiatri, missbruksvården för ungdomar, såväl som i normalpopulationen.

Dock är inget av de standardinstrument som används för att mäta riskfylld alkoholkonsumtion anpassat till ungdomar. Att kunna mäta alkoholkonsumtionen på ett adekvat sätt är av mycket stor vikt eftersom få av ungdomar som söker vård på BUP har riskfullt bruk av alkohol eller andra substanser registrerade som problemställning, helt enkelt för att man inte frågar. Trots att alkoholkonsumtionen i ungdomspopulationen sjunkit markant, visar vi i en kommande publikation att i gruppen med psykiatrisk

Det övergripande syftet med studien är att samla information och utveckla nya instrument, eller att tillföra nya aspekter till den teoribildning och instrument som redan finns om alkoholanvändande bland ungdomar (13–18 år).

Studien ska med en kvalitativ ansats undersöka hur dessa ungdomar i populationen och bland ungdomar som söker barnpsykiatrisk utredning/behandling beskriver sitt användande av alkohol, under vilka omständigheter och hur de beskriver anledningar till och konsekvenser av sitt användande. Bakomliggande fokus är alltid; "Vad händer, vad innebär det här?" genom att undersöka de ord och uttryck ungdomarna använder för att beskriva sin upplevelsevärld. Studiens specifika syfte är att använda den nya kunskapen, de nya eller modifierade teoretiska resonemangen om ungdomars såväl som BUP-patientens alkoholanvändning för att revidera de formulär och intervjufrågor som ställs vid kartläggning av missbruk och beroende i den aktuella åldersgruppen, och specifikt i denna patientgrupp.

Sammanfattningsvis: den kvalitativa forskningsmetoden lämpar sig väl för att undersöka om existerande undersökningsverktyg är tillräckligt effektiva, eller att utveckla nya undersökningsverktyg, vilka kan uppfånga och beskriva riskabelt användande av alkohol hos ungdomar. Därefter kommer de nya instrumenten att testas med en kvantitativ ansats med avseende validitet, reliabilitet och andra psykometriska egenskaper i två pågående kohortstudier.

Övergripande syftet med studien är att samla information och utveckla nya instrument, eller att tillföra nya aspekter till den teoribildning och instrument som redan finns om alkoholanvändande bland ungdomar

problematik ligger alkohol (och drog) konsumtionen på fortsatt höga nivåer. De som nu är högkonsumenter av alkohol är de som mår psykiskt sämst, och de är dessa individer som ur ett livsperspektiv uppvisar störst lidande och samhällskostnader, i och med den utomordentligt dåliga prognosen. Dessutom vet vi, genom praktisk och klinisk erfarenhet att de frågor som används i den diagnostiska intervjun (KSADS) och i självskattningsformulär (AUDIT) inte är anpassade till ungdomar. Sammantaget gör detta att projektet har en mycket hög relevans och betydelse både kliniskt och samhällsligt.

Dr Daniel Nätt, Linköpings Universitet

Kromatin förskjutning – en tidig biomarkör för risken att utveckla alkoholism

Alkoholmissbruk diagnostiseras idag främst genom mer eller mindre subjektiva frågeformulär och kliniska intervjuer. Att utveckla objektiva molekyllära test som kan komplettera dagens metoder har stort värde inte bara för klinisk diagnostik, men kan också vara avgörande för utveckling av individanpassad behandling, ökad rättssäkerhet inom rättsväsendet, och förfinad förståelsen om ungdomens riskfaktorer.

Barndomstrauman, som misshandel och sexuellt utnyttjande, är en stark riskfaktor för att utveckla substansmissbruk som vuxen. Vi har nyligen upptäckt en molekyllär markör som är starkt kopplat till både stress i barndomen och psykiatrisk sjukdom. Markören bygger på en mekanism, där DNA:t hos människor med trauman och psykiatrisk sjukdom erhåller ytliga men övergripande förändringar i DNA-strukturen (så kallad DNA-metylering). Eftersom förändringarna kan mätas i ett enkelt blodprov, har markören stor potential att förfinas till ett diagnostiskt test för en rad psykiatriska sjukdomar. I detta projekt vill vi utvärdera om markören kan användas för att diagnostisera och/eller mäta risken att utveckla alkoholmissbruk.

I en pilotstudie har vi identifierat en patientgrupp som under barndomen kontaktade den psykiatriska vården på grund av barndomstrauma som misshandel eller sexuellt utnyttjande. I jämförelse med normalbefolkningen, har denna grupp sex gånger högre risk att utveckla substansmissbruk i vuxen ålder, vilket främst inkluderar alkoholmissbruk. I studien kommer vi att undersöka fyra vuxna grupper, delvis tagna ur denna patientgrupp:

1. Patienter med substansmissbruk och barndomstrauma
2. Patienter med substansmissbruk men utan barndomstrauma
3. Patienter med barndomstrauma men utan substansmissbruk
4. Kontroller ur normalbefolkningen utan varken barndomstrauma eller substansmissbruk.

Alla försökspersoner kommer genomgå en mycket detaljerad psykiatrisk utredning, som inkluderar specifika intervjuer och formulär som bl.a. uppskattar pågående/

historiska alkoholvanor, psykiatriska symptom, och uppväxtförhållanden. Deltagarnas hjärnor kommer även avbildas med magnetrontgenkamera och deras fysiologiska stressrespons kommer att undersökas. Insamlingen av dessa data har redan finansiering och kommer pågå under 2017-2019. I dagsläget finns dock ingen finansiering för en molekyllär analys. Vi hoppas kunna

Vi har nyligen upptäckt en molekyllär markör som är starkt kopplat till både stress i barndomen och psykiatrisk sjukdom.

använda insamlade blodprover från deltagarna för att utvärdera om vår molekyllära markör för trauma och psykiatrisk sjukdom, kan utvecklas till ett test som specifikt kan diagnostisera alkoholmissbruk. Eftersom studien även inkluderar ett barndoms/tonårs-perspektiv, med ett stort fokus på riskfaktorer under barndomen/tonåren, kan vi utvärdera testets förmåga att objektivt mäta risken att utveckla alkoholmissbruk. Sammanfattningsvis tror vi att projektet har mycket hög potential att bryta ny mark inom årets fokusområde: att bättre förstå ungdomars alkoholkonsumtion.

Dr Gabriella Olsson, Stockholms universitet

Schools' organizational characteristics and adolescent alcohol use

Syftet med projektet är att öka förståelsen av skolkontexten som en social determinant för ungdomars alkoholkonsumtion.

Med avstamp i litteraturen om "framgångsrika skolor" ("effective schools") avser vi studera hur skolkontextuella karakteristika i termer av skolors ledarskap och etos sammanhänger med ungdomars alkoholkonsumtion.

Projektet har två övergripande forskningsfrågor. Den första forskningsfrågan rör huruvida skolors ledarskap och etos sammanhänger med ungdomars alkoholkonsumtion. Den andra forskningsfrågan handlar om huruvida eventuella samband mellan skolors ledarskap och etos å den ena sidan och ungdomars alkoholkonsumtion å den andra skiljer sig mellan grupper, det vill säga om det finns grupper av ungdomar som är särskilt sårbara för brister i skolmiljön.

Till vårt förfogande har vi ett unikt, nytt och för ändamålet idealiskt datamaterial. Data från Stockholmsenkäten 2014 och 2016 insamlade bland 17522 elever i årskurs 9

*Med andra ord,
det spelar roll vilken
skola man går i.*

i grundskolan och årskurs 2 på gymnasiet har länkats med data insamlade via Lärarenkäten 2014 och 2016 bland 3858 lärare i samma skolor. Stockholmsenkäten omfattar rik självrapporterad information om elevers alkoholvänor och Lärarenkäten inkluderar lärares skattningar av till exempel skolors ledarskap och etos. Den statistiska metod som kommer att användas är flernivåanalys.

Preliminära analyser indikerar att det finns samband mellan både skolors ledarskap och etos och ungdomars alkoholkonsumtion: ju högre lärarna har skattat skolans ledarskap respektive etos, desto mindre är risken för ungdomar att dricka alkohol. Med andra ord, det spelar roll vilken skola man går i. Oavsett den egna bakgrunden så är elever i vissa skolor mer benägna att bruka alkohol än elever i andra skolor.

Skolkontextuella faktorerers betydelse för ungdomars alkoholkonsumtion är viktiga att uppmärksamma, inte minst, för att öppna upp och bredda synen på vilka typer av interventioner som är möjliga för att stävja ungas alkoholkonsumtion. Ett alltför ensidigt fokus på individer och individegenskaper ger inte bara en skev bild av alkoholkonsumtionens bestämningsfaktorer utan också utav dess åtgärder. Vi vill med föreliggande studie visa att ett fokus på skolans kärnverksamhet och organisation inte bara är viktigt för elevers studieresultat utan också är kopplat till och av betydelse för deras hälsorelaterade vanor.

Dr Johan Svensson, Stockholms universitet

Unemployment among young people and alcohol-related health consequences

Arbetslöshet kan leda till allvarliga hälsoproblem, med såväl sociala som ekonomiska konsekvenser som följd. Det kan även leda till ohälsosamma vanor för att kunna hantera situationen, exempelvis ökad alkoholkonsumtion.

Från ett 'life course perspective' finns det specifika perioder under livet där människor är mer känsliga för alkoholexponering, vilka kan leda till mer permanent påverkan på hälsan. Ett sådant exempel är övergången från utbildning till arbetslivet.

Det övergripande syftet med studien är att undersöka sambandet mellan arbetslöshet i unga år och efterföljande alkoholrelaterade hälsoproblem senare i livet.

Det övergripande syftet med studien är att undersöka sambandet mellan arbetslöshet i unga år och efterföljande alkoholrelaterade hälsoproblem senare i livet. Tidigare forskning har till stor del begränsats till sambandet mellan arbetslöshet under medelåldern och senare alkoholrelaterade hälsoproblem, alternativt unga arbetslösa mäns alkoholkonsumtion. Det senare till följd av den betydligt större könsskillnaden i alkoholkonsumtion bland yngre under 1990-talet, en skillnad som idag är betydligt mindre bland de yngre. Av ovanstående anledningar finns därför ett stort behov av att öka kunskapen om denna utsatta situation bland den yngre befolkningen och dess långsiktiga effekter.

Projektet har tre specifika frågeställningar;

- (i) har arbetslösa högre alkoholkonsumtion relativt heldagsstudenter och personer i arbete?
- (ii) är arbetslöshet i ung ålder associerat med en ökad självrapporterad alkoholkonsumtion, relativt till personer i arbete, efter ett års uppföljning?
- (iii) är arbetslöshet i unga år associerat till högre alkoholrelaterad morbiditeten och mortalitet, relativt personer i arbete?

Frågeställningarna kommer att belysas utifrån tre olika datamaterial, varav två är surveyundersökningar (Monitormätningarna och Vanor & konsekvenser) och den tredje är nationella registerdata (Arbetskraftsundersökningar, Flergenerationsregistret, Patientregistret och Dödsorsaksregistret). Projektet är av stor relevans för såväl folkhälsan som samhället i stort då arbetslöshet i unga år inte enbart har akuta effekter på den ekonomiska och sociala situationen, utan också för att den kan bidra till mer långsiktiga alkoholrelaterade negativa konsekvenser. Det är därför centralt att studera hur associationen mellan arbetslöshet i ung ålder och ohälsa ser ut i syfte att kunna utarbeta preventiva insatser för denna utsatta grupp.

Dr Björn Trolldal, Karolinska Institutet

Alkoholprisförändringar och konsumtion hos unga i olika socioekonomiska grupper

En av hörnstenarna i den svenska alkoholpolitiken har varit höga skatter. En lång rad studier har visat att en höjning av priset minskar konsumtion bland vuxna (Nelson 2013).

Forskning om huruvida även ungdomars konsumtion påverkas av priset är däremot mindre studerat och forskningsläget är oklart. I en nyligen publicerad svensk sammanställning av studier fastslogs att det vetenskapliga underlaget var alltför bristfälligt för att kunna bedöma prisets effekter på konsumtionen bland ungdomar (SBU 2015). Samtidigt visade en internationell sammanställning från USA, att skatteförändringar, och därmed prisförändringar, har en effekt på ungdomars konsumtion och alkoholrelaterade skador (Stockings med flera 2016).

Det första syftet med den här studien är att genom tidsserieanalys klarlägga detta samband bland elever i årskurs 9 i Sverige. Det andra syftet är att studera i vilken utsträckning eventuella effekter av prisförändringar på konsumtionsvanorna varierar mellan olika socioekonomiska grupper bland elever i samma ålder.

Forskning om huruvida även ungdomars konsumtion påverkas av priset är däremot mindre studerat och forskningsläget är oklart.

Det har visat sig att vuxna i lägre socioekonomiska grupper generellt sett drabbas av alkoholrelaterade skador i större utsträckning än personer från högre socioekonomiska grupper, givet samma konsumtion (Mäkelä & Paljarvi 2008). Det har även visat sig att vuxna i lägre socioekonomiska grupper i Finland har drabbats mest av alkoholrelaterade skador till följd av prisförändringar (Mäkelä m.fl. 2015). Avseende ungdomar så har det så vitt vi vet inte genomförts någon studie om sambandet mellan prisförändringar och effekterna i olika socioekonomiska grupper. Däremot har det visat sig att ungdomar som växer upp i hem med lägre socioekonomisk status har en förhöjd risk att senare i livet få alkoholrelaterade problem jämfört med ungdomar i högre socioekonomiska grupper (Gauffin 2015). Visar det sig att en generell alkoholpolitisk åtgärd, alkoholskattepolitiken, i större utsträckning påverka ungdomar i lägre socioekonomiska grupper accentueras vikten av att behålla dessa åtgärder för att minska risken för en ökad ojämlikhet i ohälsa. Detta skulle vara av stor vikt att klarlägga mot bakgrund av regeringens ANDT-strategi, där man lägger stor vikt på minskade sociala skillnader i hälsa (Regeringen 2016).

Det material som används är CAN:s skolundersökningar samt uppgifter om pris och socioekonomisk status från SCB. Angående elevernas anskaffning av alkohol har det visat sig att den största källan är Systembolaget (Gripe 2015). Eleverna handlar dock inte själva utan alkoholen erhålls via personer som är 20 år eller äldre och därför kan handla på Systembolaget. I föreliggande studie kommer därför Systembolagets priser att användas som prisindikatorer.

Projektlista

Anders Hammarberg	Randomized controlled trial of Behavioral Self Control Training vs Motivational	13
Anders Isaksson	Klinisk och metodologisk utveckling av alkoholmarkören fosfatidyletanol (PEth)	16
Andrea de Bejczy	The NordAlc project – pathophysiology, prognosis and treatment outcome in AUD	40
Anna Jönsson	Fatal accidents involving alcohol with emphasis on road traffic accidents	32
Anna Söderpalm Gordh	Subjective and neuroendocrine risk factors for gambling and alcohol addiction.....	12
Anne H Berman	Strukturerade digitala insatser för problematiskt alkoholbruk hos ADHD-patienter	9
Anneli Silvén Hagström	Att växa upp i missbruksmiljö: Barns berättande, aktörskap och stödbehov	46
Björn Trolldal	Alkoholprisförändringar och konsumtion hos unga i olika socioekonomiska grupper.....	58
Bo Söderpalm	En RCT multicenter prövning av vareniklin och bupropion vid alkoholberoende.....	19
Daniel Nätt	Kromatin förskjutning – en tidig biomarkör för risken att utveckla alkoholism	55
David Karlsson	Alkoholideologi – hur ideologi och värderingar formar alkoholopinionen.....	23
Evelina Landstedt	How do civically-engaged youth develop the collective capacity to influence alcohol use?	43
Gabriella Olsson	School’ organizational characteristics and adolescent alcohol use	56
Helena Frielingsdorf Lundqvist	Mekanismer bakom framgångsrik behandling av PTSD och alkoholberoende.....	17
Helga Lidö Höifödt	Glycinerg behandling: en ny hjälp vid alkohol-riskbruk och -beroende?	15
Håkan Källmén	Svenskarnas alkoholvanor 2018 samt en prövning av skärningspunkter	33
Ingmar Skoog	Alcohol use among older adults. A matter of concern?.....	36
Johan Svensson	Unemployment among young people and alcohol-related health consequences.....	57
Jonas Raninen	Futura01 – En longitudinell studie om betydelsen för ungdomar att växa upp under	44
Katja Fall	Stresstolerans och riskbruk av alkohol: En longitudinell tvillingstudie	10
Kent W Nilsson	Adekvata, valida och reliabla indikationer för alkoholkonsumtion bland unga.....	54
Linda Beckman	Sociala relationer, fritidsvanor och effekten av en tidig skolbaserad intervention	51
Linda Hassing	Skyddar måttligt alkoholintag den kognitiva hälsan vid åldrandet?.....	30
Louise Adermark	Beroendeframkallande nervcellskretsar	8
Malin Bjornsdotter	Disinhibition and alcohol use: behavioral and neurobiological mechanisms.....	52
Maria Castedal	Alcohol as a risk factor for morbidity and mortality in liver transplantation	26
Maria Rosaria Galanti	Experimentell utvärdering av rådgivningsmodeller vid nationella Alkohollinjen.....	11
Markus Heilig	Childhood trauma exposure as a risk factor for alcohol use disorder.....	31
Matilda Hellman	Regulation of online alcohol advertising in Sweden: Is it possible? Is it relevant?	22
Mats Anderberg	En longitudinell studie av Maria-mottagningarnas ungdomar, år 3.....	50
Mats Hallgren	Acute effects of exercise on alcohol urges and mood.....	42
Mats Ramstedt	Drinking and multiple substance use in the Swedish general population	35
Mia Ericson	Begränsat intag av taurin i kosten och dess påverkan på alkoholintag	27
Michael Livingston	Children with heavy drinking parents in the general population.....	34
Mika Gissler	Mental och fysisk hälsa hos vuxna barn av alkoholister	29
Mikael Gajecski	Moderatorer samt utfallsprediktion in internet-självhjälp för alkoholbrukssyndrom.....	41
Per Carlson	Social stratifiering och den minskande alkoholkonsumtionen bland ungdomar.....	53
Peter Wennberg	Alcohol misuse and Autism Spectrum Disorders: co-occurrence, treatment obstacles	37
Thor Norström	Is the total consumption model valid across SES-groups?	24
Tomas Hemmingsson	Samband mellan faderns alkoholkonsumtion i barndomen och social karriär och alkoholrelaterad sjukhusvård och död före 60 års ålder.....	14
Yasmina Molero	Adolescents treated for alcohol misuse and their children: A life-course study	47
Yvonne Forsell	Alcohol consumption and mental health.....	28
Åsa Magnusson	Förekomst av riskbruk och alkoholberoende hos gravida kvinnor	18

